

Incredible !ndia

You can't lose your way when there are no wrong turns. That was the feeling I got in Saputara. Here, every turn offered me new things. Like the meandering Ambika river. Each step brought me closer to nature. In the dense jungles of Dangs, I felt as if all the trees and shrubs were my old friends.

The local tribesmen, their art, culture and traditions made me experience a harmony we city dwellers miss. Saputara gave me the solitude I always craved for, with just clouds and fine weather for company. How can one even think about leaving a place like this?

Pantosh Bachechan

Monsoon Festival - 2019
Saputara
August 11th to September 10th

Toll Free: 1800 200 5080
www.gujarattourism.com

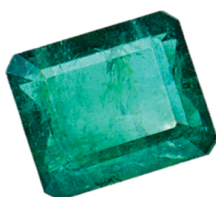
Yellow Sapphire

CERTIFIED GEMSTONES

with Buy Back Guarantee

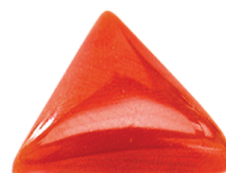
Ruby

Emerald

Pearl

Coral

Diamond

Blue Sapphire

Hessonite

Cat's eye

RATNAश्री®

Gems & Jewels

42, Super Mall, Nr. Lal Bungalow, C.G. Road, Ahmedabad
Ph.: (+91-79) 2643 0930, 2642 4747, +91-98254 30930, 99250 23333
Email: ratnashree09@yahoo.com, www.ratnashree.com

સંપાદકનું સારંગમ

સંજોગોના સર્જનહાર

કેટલાંક લોકો માત્ર ઘટનાના સાક્ષી બની રહે છે. તો કેટલાંક વળી કંઈ બની ગયા પછી માત્ર આશ્ચર્ય અનુભવે છે. પણ કેટલાક ઘટનાના ઘડવૈયા બની રહે છે. તેઓ સંજોગોના શિકાર ન બની રહેતા સંજોગોનું નિર્માણ કરે છે. સંજોગોના સર્જનહાર બની રહે છે.

આ પરિસ્થિતિનું નિર્માણ ત્યારે જ શક્ય બને જ્યારે તમને આત્મવિશ્વાસ હોય, તમારા પ્રયત્નોમાં શ્રદ્ધા હોય.

નિષ્ફળતા એટલે પ્રયત્નો પડતા મૂકવા. હાર એટલે માત્ર અંદરખાને સ્વીકારી લીધેલી લાગણી. જે કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિનું સર્જન કરે છે. જનસામાન્યને આશ્ચર્ય પમાડે છે તે છુપાયેલા ખંતનું પ્રતીક છે. તેના મનની મક્કમતા, હૈયાની હામ, બાહુના બળ અને ઉરના ઉમંગને સો સો સલામ.

— સૌમિલ મુનશી

Follow us on

 /ShyamalSaumil

SHYAMAL-SAUMIL
the wonder odyssey

વર્ષ: ૮/અંક: ૧૦૪/ઓગસ્ટ, ૨૦૧૯

તંત્રી અને સંપાદક:

સૌમિલ મુનશી

પ્રકાશક:

સૌમિલ મુનશી, શ્યામલ મુનશી

પરામર્શક: તુષાર શુક્લ

ડિઝાઇન:

www.e-shabda.com

તસવીર પરામર્શક:

વિવેક દેસાઈ, હર્ષ ઓઝા, કરણ વાઘવાણી

ઓફિસ એકિઝક્યુટિવ:

જિગીષા જાની

સહાય: ગોપાલ પઢિયાર

કાર્યાલય: સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

૭૦૭, શીતિરત્ના,

અવિનાશ વ્યાસ ચોક, (પંચવટી),

એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૦૬

ફોન: (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫

કુલ પેજ: ૪૪

ઈ-મેલ:

તંત્રી: saumil@shymalsaumil.com

પ્રકાશક: swarsetu123@gmail.com

છૂટક મૂલ્ય

₹ ૫૦/-

વાર્ષિક લવાજમ (વર્ષમાં ૧૨ અંક)

દેશમાં રૂ. ૪૦૦/- (ટપાલ ખર્ચ સાથે)

વિદેશમાં: અમેરિકન ડોલર ૫૦/-

બ્રિટિશ પાઉન્ડ ૩૦/-

(દરેક દેશ માટે પ્રતીક ટપાલ ખર્ચ સાથે)

(આ સામયિકમાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક લેખો માટે જે-તે લેખકના અંગત અભિપ્રાય છે. તે માટે સંપાદક/પ્રકાશક સંમત છે જ એ જરૂરી નથી.

તે માટેની નૈતિક જવાબદારી પ્રકાશક/સંપાદકની રહેતી નથી.)

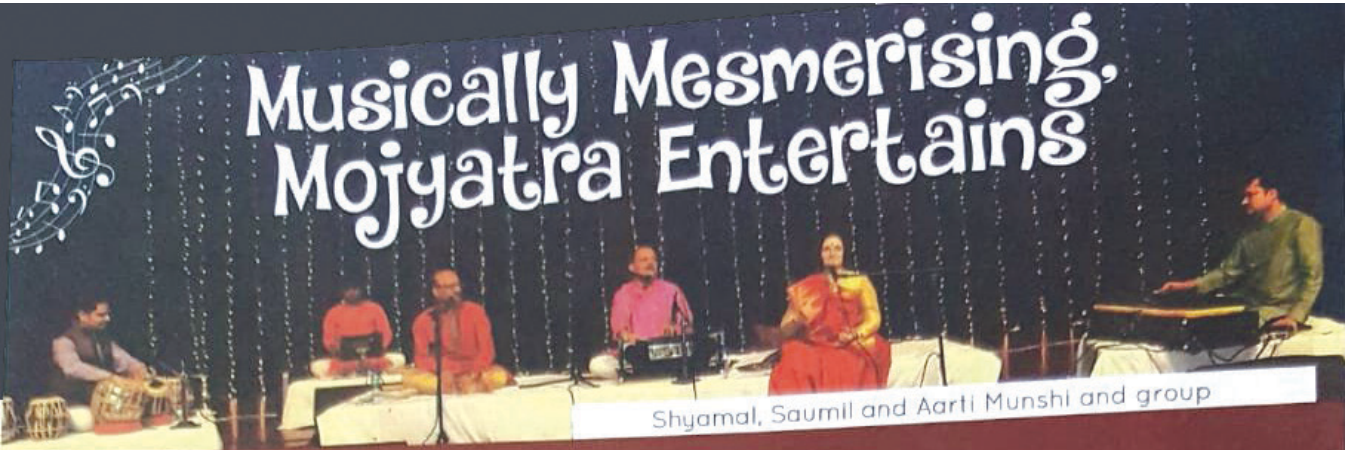
દર મહિનાની ૧૪મી તારીખે પ્રકાશિત થતું 'સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ' પોસ્ટ દ્વારા મોકલવામાં આવે છે. રવાના થઈ ગયા પછી કોઈ ગ્રાહકને અંક ન મળે તો તેની જવાબદારી અમારી રહેતી નથી. પરંતુ પંદર દિવસમાં પત્ર લખવાથી અથવા ઈ-મેઈલ દ્વારા જાણ કરવાથી ઉપલબ્ધ હશે તો અંક જરૂર મોકલવામાં આવશે.

નોંધ: લવાજમની રકમ રોકડથી, ચેક, મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ દ્વારા જ મોકલવી. મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ વન્ડરવેવ્સ એન્ટરટેઇનમેન્ટ પ્રા. લિ. ના નામે લખવો.

Printed and Published by SAUMIL PARESH MUNSHI on behalf of WONDER WAVES ENTERTAINMENT PVT. LTD.

and printed at Sahitya Mudranalaya Pvt. Ltd., ૫૫/૧૪, City Mill compound, Kankaria Road, Ahmedabad-૩૮૦ ૦૨૨ and Published form

૭૦૭, Shitratna, Avinash Vyas Chowk, Panchavati, Ellisbridge, Ahmedabad-૩૮૦ ૦૦૬. Editor-SAUMIL PARESH MUNSHI

Shyamal, Saumil and Aarti Munshi and group

BY CORRESPONDENT
PHOTOS BY DHRUV SHAH

The Gujarati musical program, Mojyatra was performed by renowned Gujarati singers Saumil Munshi, Shyamal Munshi and Aarti Munshi. The two shows were performed on 21st July,

2019. The event was organised by Shlok Dave who wanted to bring a different form of Gujarati music away from devotional songs and Garbas. The show was hosted to support Shishukunj School Nursery, Limuru. The show had the esteemed presence of Indian High Commissioner To Kenya - HE Rahul Chhabra and Narendra Rawal (Guru) as Guest of Honour.

The highlight of the show was the melodious singing of Saumil and Aarti Munshi and humorous poetry by Dr Shyamal Munshi. The Gujarati Rap written and sung by Dr Shyamal Munshi stunned the audience.

Neha and Vikram Dave with Gopi and Jatin Trivedi

Emcee Rashmi Padia

The volunteers with ushers smile for a picture

Rajesh and Shilpa Rawal with Ashok Shah

Shyamal Munshi, IHC Hon Rahul Chhabra, Kavita Chhabra with Aarti and Saumil Munshi

Picture courtesy: Brijkrishna Rawal

બે રહ્યાં પાસે તો આઘા થૈ ગયા

હા, રહ્યા પાસે ને આઘા થૈ ગયા,
જે હતા ધારા એ કાંઠા થૈ ગયા.
ભાવ ઘૂંટાયા અતલ ઊંડાણમાં,
આંખમાં આવ્યા તો વાચા થૈ ગયા.
છીછરા-બાલિશ લાગે કૈંક જણ,
ના થયા મેચ્યોર્ડ-ઘરડા થૈ ગયા.
જ્ઞાનનું-અજ્ઞાનનું એક જ શિખર,
કે સ્વયમ વક્ત્રા ને શ્રોતા થૈ ગયા.
ક્યાં ગયા ઉપદેશ એ? પંડિતજી!
જીવવાના કેમ ફાંફા થૈ ગયા.
ખેલ સૌ 'મિસ્કીન' આ મનના હતા,
એ જ ટપલી — એ જ લાફા થૈ ગયા.

— રાજેશ વ્યાસ 'મિસ્કીન'

સાવ પાસે રહેવાનું હોય અને છતાંય આઘા થૈ જવાય એવું સંસારમાં બનતું હોય છે. એક છત નીચે રહેતા હોય અને છતાંય બધાં જુદા હોય એવું બને. એમાંય ખાસ કરીને જ્યારે પતિ-પત્ની એક ધારા બનીને સંસારમાં સુખ-દુઃખના કિનારાની વચ્ચેથી વહેતા હોય. પણ અચાનક એ જ બંને જુદા પડી જાય ત્યારે જાણે એક વહેતી પાણીની ધારા બે કાંઠા બની ગઈ હોય એમ જુદી પડી ગઈ હોય છે.

પાણી એ પ્રવાહી છે. ગમે તે આકારને અનુકૂળ થાય એવું સ્થિતિસ્થાપક છે. ગમે તે પરિસ્થિતિમાંથી રસ્તો કરીને આગળ વધનારું છે. એ ચૈતન્ય છે. પાણી એ જીવન છે.

એ જ્યારે સ્થૂળ કાંઠો બની જાય ત્યારે એની ગતિ થંભી જાય છે.

દરિયાને મળવાનો, મહાસાગર થવાનો કોઈ ઉદ્દેશ રહેતો નથી. નદીના બંને કિનારા પાસે નથી હોતા, સામસામાં હોય છે. જડ છે. તસુયે હલી-ચલી શકતા નથી. બેઉ કિનારે લોકો આવીને, બે ઘડી સાંજ વિતાવીને ચાલ્યા જાય છે. કિનારા પિકનિકનું સ્થળ બની ગયા હોય છે. છૂટા પડેલા પતિ-પત્નીને લોકો પોતપોતાની રીતે મળીને, વાર્તાઓ સાંભળીને પિકનિક મનાવીને ચાલ્યા જતા હોય છે. ગઝલમાં આ બે મિસરામાં એક વિરાટ ભાવવિશ્વ છુપાયું છે.

સાવ પાસે રહેવાનું હોય અને છતાંય આઘા થૈ જવાય એવું સંસારમાં બનતું હોય છે. એક છત નીચે રહેતા હોય અને છતાંય બધાં જુદા હોય એવું બને. એમાંય ખાસ કરીને જ્યારે પતિ-પત્ની એક ધારા બનીને સંસારમાં સુખ-દુઃખના કિનારાની વચ્ચેથી વહેતા હોય. પણ અચાનક એ જ બંને જુદા પડી જાય ત્યારે જાણે એક વહેતી પાણીની ધારા બે કાંઠા બની ગઈ હોય એમ જુદી પડી ગઈ હોય છે. પાણી એ પ્રવાહી છે. ગમે તે આકારને અનુકૂળ થાય એવું સ્થિતિસ્થાપક છે. ગમે તે પરિસ્થિતિમાંથી રસ્તો કરીને આગળ વધનારું છે. એ ચૈતન્ય છે.

Fast-foodનો આ જમાનો છે. બધાને ઝટપટ ખાઈ લેવું છે. બધાને ક્યાંક ઝડપથી પહોંચી જવું છે. બધાને ઝડપથી પૈસાદાર થઈ જવું છે. ટ્રેન, પ્લેન બધું જ વધુ ને વધુ ઝડપનું શોધાતું જાય છે. પણ... કવિતા એ ઝડપથી વાંચવાની ચીજ નથી. એના શબ્દોને, અર્થોને એક પછી એક ઉઘાડતાં જવાનું છે. આપણને આપણી લાગણીઓ પણ સમજવાનો સમય

નથી. આપણા મનમાં ડોકિયું કરવાનો ટાઈમ નથી. ત્યારે ગઝલના બે મિસરાઓ વચ્ચે છુપાયેલા આકાશને બતાવવાનું મને મન થાય છે એ કેવું લાગશે એ તો રામ જાણે! ફરીવાર એ શેર વાંચીએ.

હા, રહ્યાં પાસે ને આઘા થૈ ગયા,
જે હતા ધારા એ કાંઠા થૈ ગયા.

બાળપણમાં એક શ્લોક નિશાળમાં ગાતા હતા.

મુકમકરોતિ વાચાલમ્ પંગુમ લંઘયતે ગિરિમ્
યત કૃપા તમ્ હમ્ વંદે પરમાનંદમ્ માધવમ્.

જે મૂંગો છે તેને વાચા ફૂટે, જે અપંગ છે તે પર્વત ઓળંગી જઈ શકે છે જો માધવની કૃપા હોય તો. અને તેથી તેને વંદન કરવાના છે. ઘણીવાર મને લાગ્યું છે કે આપણને સાચી વાચા ફૂટે એના માટે મૂંગા થવું જરૂરી છે. વાણી-વિલાસ બની જતી હોય છે. ભાવ ખૂબ ભીતર ઘૂંટાયા કરે અને પછી એ આંખમાં પ્રગટે છે ત્યારે પ્રેમી હોય કે ભક્ત પછી તેણે કશું કહેવું પડતું નથી. ભાવ પોતે વાચા બની ગયો હોય છે. મરીઝનો શેર યાદ આવે છે.

નજર નજરથી મિલાવે તો કરી દઈ સાબિત,
હૃદયની વાત મેં શબ્દો વિના કરી કે નહીં.

ઘણીવાર ખૂબ મોટી ઉંમરના વૃદ્ધ પુરુષોને-સ્ત્રીઓને સાવ છીછરું, બાલિશ કે વિકૃત વર્તન કરતાં જોઈ છું ત્યારે શરીર ૬૫-૭૦ વર્ષના થઈ ગયેલા લાગે છે પણ મનથી હજુ Mature થયા નથી હોતા. કોઈક એક ઉંમર પાસે માનસિક વિકાસ અટકી ગયો હોય છે.

ભારતની એ વિશેષતા છે કે અહીં અજ્ઞાની પણ જ્ઞાનીની જેમ પૂજાય છે. પરમહંસો પાગલ જેવા લાગે પણ કંઈક પાગલ પરમહંસ બની પૂજાતા હોય છે. જોકે બાહ્ય રીતે જ્ઞાની અને અજ્ઞાની એ ભેદ પાડવા અઘરાં છે. કોઈને બાહ્ય રીતે જોઈને તમે કહી ના શકો કે એ જ્ઞાની હશે કે અજ્ઞાની.

ભીતરની ભૂમિકાઓ પણ જ્ઞાની અને અજ્ઞાની સરખાં જ લાગે છે. બંને પોતાની મસ્તીમાં પોતે જ વક્તા અને પોતે જ શ્રોતા બનીને આત્મસંવાદ કરતાં હોય છે. એકમાં કશું સમજવા જેવું હોતું નથી અને એકની વાત સમજાતી હોતી નથી. આથી આખરે તો બંને જણે પોતાની જાત સાથે જ વાત કરવી પડે છે.

ઘણીવાર ખૂબ મોટી ઉંમરના વૃદ્ધ પુરુષોને- સ્ત્રીઓને સાવ છીછરું, બાલિશ કે વિકૃત વર્તન કરતાં જોઈ હું ત્યારે શરીર ૬૫-૭૦ વર્ષના થઈ ગયેલા લાગે છે પણ મનથી હજુ **MATURE** થયા નથી હોતા. કોઈક એક ઉંમર પાસે માનસિક વિકાસ અટકી ગયો હોય છે.

એક પંડિતજીના પત્નીનાં મૃત્યુ પ્રસંગે જવાનું થયું હતું. પંડિતજી ૭૫ વર્ષે વિધુર થયા હતા. આત્મા અને શરીર વિશેના તેમના વ્યાખ્યાનો તે એવા આપતા હતા કે સાંભળનારને વૈરાગ્ય છૂટે. પણ જ્યારે એમના જીવનમાં એ સંસારી દુઃખ ઊભા થયા ત્યારે તેમનું જ્ઞાન ક્યાંય રફૂચકર થઈ ગયું હતું. મને થયું તેમના વ્યાખ્યાનની કેસેટ તેમને જ સાંભળાવું. હું સ્પષ્ટ માનું છું કે પ્રતીતિ વગરનો શબ્દ ન લખવો જોઈએ. ન બોલવો જોઈએ.

તમે આ ક્ષણે આ લેખ વાંચી રહ્યાં છો અને કોઈ અચાનક આવીને કહે કે બહાર ના જતા હોં. કોઈ ખંજર લઈને તમને મારવા ઊભું છે અને તમે કેવા ગભરાઈ જાવ? કેવી ચિંતા થાય? પછી કોઈ કહે તમારો પેલો જાની દુશ્મન ખંજર લઈને ઊભો છે તો કેવું ખુન્નસ ચહે? પછી તમને ખબર.

મને ગઝલ સતત સ્ફૂર્યા કરે છે. મેં માર્ક કર્યું છે કે

મહિનાના અમુક દિવસોમાં જુદા-જુદા ભાવવિશ્વ ધરાવતી ૯-૧૦-૧૫ સુધી ગઝલો લખી હોય. ખરેખર કાફિયા અને રદીફ, છંદ અને ભાવવિશ્વ જેમ-જેમ લખાતું જાય છે એમ-એમ પ્રગટ થતું હોય છે. મને ક્યારેય હવે પછીનો મિસરો કે પંક્તિ કેવા લખાશે કે શું લખાશે એની ખબર નથી હોતી. સંપૂર્ણ વિચારશૂન્ય હોઈ છું અને વાતમાંથી વાત નીકળતી જાય એમ ગઝલો સ્ફૂર્યા કરતી હોય તે જોઈ છું. મારી સમગ્ર ગઝલયાત્રા મને ગૂઢ અને ચમત્કારિક લાગી છે.

પહેલાં કશુંક કહેવું હોય ત્યારે ગઝલ લખાઈ જતી હતી. હવે ગઝલ લખાઈ જાય પછી જાણે દરેક ગઝલ વિશે મારે કશુંકને કશુંક કહેવાનું હોય છે એવું લાગે છે. ગઝલ એ જોડકણાં નથી. કોઈક ઈશ્વરી પ્રેરણાથી પ્રગટ થતાં ઝરણાં છે. કુમકુમનાં પગલાં છે. પ્રત્યેક શબ્દને તેનું ભાવવિશ્વ હોય છે. પ્રત્યેક ભાવમાં તમે તમારી ભૂમિકા મુજબ ઊંડા ઉતરી શકો છો. પ્રત્યેક શબ્દમાં અર્થ છે. અર્થમાં લય છૂપાયેલો હોય છે. લયમાં એ સ્પંદન છૂપાયેલા હોય છે. જેવી રીતે...

મંત્રાણામ માતૃકા દેવી શબ્દાનામ જ્ઞાનરૂપિણી

જ્ઞાનાનામ ચિન્મયાતીતા શૂન્યાનામ શૂન્યસાક્ષીણી

મંત્રોમાં એ અક્ષર રૂપે રહેલી છે. શબ્દોમાં જ્ઞાન રૂપે રહેલી છે. જ્ઞાનમાં ચિન્મયાતીતા લાગે છે અને બધું જ જ્યારે શૂન્ય લાગે છે ત્યારે પણ એ શૂન્યની સાક્ષી સ્વરૂપે હોય છે. એક જ લય સમગ્ર વિશ્વમાં જોડાયેલો છે. એ આઈન્સ્ટાઈનનું સૂત્ર હોય કે ગાલિલનો શેર. ભીમસેન જોશીના સૂર હોય કે કોઈ વૈજ્ઞાનિકની શોધ. સહુમાં એક જ લય, એક જ શક્તિ, વ્યક્તિગત ગજા પ્રમાણે પ્રગટતી હોય છે. હું મને એ ગઝલ સ્વરૂપે મળી છે એમ અનુભવું છું. અમૃત ઘાયલનો શેર યાદ આવે છે.

ધર્મ સુખ અર્થ સુખ મોક્ષ સુખ કામ સુખ

કામ આવ્યું તો આવ્યું ગઝલ નામ સુખ.

રતિલાલ બોરીસાગર

ગુજરાતી ભાષામાં પુરુષો માટેના કેટલાક હીનતાવાચક શબ્દો-એક અધ્યયન

‘તમે આપણી ભાષાના કેટલાંક શબ્દો જુઓ. મોટા-મોટા હોદ્દાઓ માટેના શબ્દો કેવળ પુરુષવાચક! આ શબ્દોનાં સ્ત્રીલિંગ રૂપો જ નથી! દા.ત. ‘વડાપ્રધાન’ શબ્દ. સ્ત્રીને પુરુષની સમાન દરજ્જો આપવા જે જીવનભર ઝઝૂમ્યા એવા ગાંધીજીની ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના, ગાંધીજીના સમયમાં બહાર પડેલા, શબ્દકોશમાં પાનાં નં. ૭૪૫ પર ‘વડો પ્રધાન’ શબ્દ આપ્યો છે અને એનો અર્થ આપ્યો છે ‘પ્રાઈમ મિનિસ્ટર’. તમે માની લીધું ને કે દેશનો પ્રાઈમ મિનિસ્ટર તો કોઈ ‘વડો’ જ હોય ‘વડી’ ન હોય! એ તો ઈન્દિરાજી હતા તે બધાંને સીધાં કરી દીધાં—પ્રાઈમ મિનિસ્ટર થઈને તો વધુ પડતાં સીધાં કરી દીધાં. પણ આ સોનિયાજી સામે

કેટલા બધા વાંધાવચકા કાઢવામાં આવે છે! મૂળ વાત તો એટલી જ કે પુરુષોને પ્રાઈમ મિનિસ્ટર તરીકે કોઈ ‘વડો’ જ ખપે છે, વડી નહીં. આ માનસિકતા છે આપણી! આવા કેટલા શબ્દો ગણાવું તમને! સેનાપતિ, ન્યાયાધીશ, વકીલ, કલેક્ટર, મામલતદાર, સચિવ, મુખ્યપ્રધાન, મંત્રી, વક્તા, પત્રકાર, કલાકાર, સંગીતકાર, ચિત્રકાર આ અને આવા અનેક શબ્દો અધિકારભૂખ્યા પુરુષમાનસની ચાડી ખાય છે!’ (તાળીઓના ગડગડાટ...)

મારા એક મિત્રનાં પત્ની નારીમુક્તિ આંદોલનની જે સંસ્થાનાં મંત્રી (મંત્રિણી?) છે તે સંસ્થાના આશ્રયે મળેલી એક સભામાં બોલાયેલા, એક મહિલા વક્તાના શબ્દો ઉપર

ટાંક્યા છે.

આ વ્યાખ્યાન સાંભળ્યા પછી દિવસો સુધી મારા મન પર એની અસર રહી. એ મહિલાની વાત સાવ કાઢી નાખવા જેવી નથી, એમ પહેલી નજરે મને લાગ્યું, પણ જેમ જેમ હું એના વિશે વિચાર કરતો ગયો તેમતેમ મને લાગ્યું કે આ મુદ્દાની બીજી બાજુ પણ છે.

ઉત્તમતા દર્શાવતા કેટલાક શબ્દો કેવળ પુરુષ માટે આરક્ષિત છે, તો અધમતા દર્શાવતા કેટલાંક શબ્દો પણ કેવળ પુરુષો માટે આરક્ષિત છે. કેટલાંક શબ્દો તો મને તુરત જ મળી આવ્યા. વિશેષ ચિંતન કરતાં બીજા પણ આવા શબ્દો મળી આવે એની મને ખાતરી છે.

ગુજરાતી ભાષામાં એક એકાક્ષરી શબ્દ છે: ‘ઢ’. ‘ઢ’ એટલે શુદ્ધ ઠોઠ. કેવળ પુરુષ માટે જ આરક્ષિત એવો આ શબ્દ છે. ‘ઢ’ પુલ્લિંગ શબ્દ છે અને એનું સ્ત્રીલિંગનું કોઈ રૂપ જ નથી! ‘ઢ’ એટલે મહાઠોઠ પુરુષ. કોઈ સ્ત્રી ‘ઢ’ હોય જ નહિ એવું નથી એ સૌ કોઈ જાણે છે, છતાં ‘ઢ’ તરીકે ઓળખાવા માટે આ જગતમાં કેવળ પુરુષોનું જ નિર્માણ થયું છે! સંસ્કૃત ભાષાની લિપિમાંથી ગુજરાતી જેવી જે જે ભારતીય ભાષાઓની લિપિ ઉતરી આવી છે તે બધીના મૂળાક્ષરો (ક..ખ..ગ... વગેરે)ના આકારો બદલાઈ ગયા છે. માત્ર ‘ઢ’ દરેક ભારતીય ભાષાની લિપિમાં એના ઓરિજિનલ સ્વરૂપે અજાનમ રહ્યો છે. દરેક લિપિમાં ‘ઢ’ એ પોતાનો મૂળ આકાર અકબંધ જાળવી રાખ્યો એ કારણે ‘ઢ’નો અર્થ સ્થિતપ્રજ્ઞ—સાધુ એવો થવો જોઈએ. કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં- સુખમાં દુઃખમાં કે જય-પરાજયમાં જે એવો ને એવો રહ્યો એ અક્ષરનો અર્થ ‘ઠોઠ’ માત્ર ઠોઠ જ નહિ સુપર ક્વોલિટીનો ઠોઠ એવો થાય છે!

‘ઢ’નો અર્થ ‘સ્થિતપ્રજ્ઞ’ એવો કેમ કરવામાં ન આવ્યો? આવો અર્થ તો ન કરવામાં આવ્યો, પણ જેના પર કશી

અસર થતી નથી, જેના પર કશા સંસ્કાર ચડતા નથી, જેને વિદ્યા ચડતી નથી એ ‘ઢ’ એવો અર્થ રૂઢ થયો અને આ ‘ઢ’ પુરુષવાચક જ રહ્યો કાયમ! જગતનો જે આટલો બધો વિકાસ થયો—ખાસ કરીને વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રે—એમાં પુરુષોનો ફાળો કેટલો બધો છે! અને છતાં મહાઠોઠ, શુદ્ધ ઠોઠ એવો જેનો અર્થ થાય છે એ શબ્દ ‘ઢ’ કેવળ પુરુષો માટે જ વપરાય છે! વિજ્ઞાનના વિકાસમાં પુરુષોના ફાળાની વાત વાંચી અમારા મિત્રનાં પત્ની જેવી મહિલાઓ તરત કહેશે કે પુરુષોએ અમને આવી તક આપી છે કદી? પણ આ તકરારમાં હું પડવા માંગતો નથી. મારે તો નમ્રતાપૂર્વક એટલું જ કહેવાનું છે કે ‘ઢ’ જેવો અધમતાવાચક અપમાનવાચક શબ્દ કેવળ પુરુષો માટે આરક્ષિત છે!

‘ઢ’નો સાવ નજીક સગો એવો એક શબ્દ છે : ‘ઢગો’. ‘ઢગો’ એટલે ‘ઢ’—મૂર્ખ બેવકૂફ પુરુષ જ. ‘ઢગો’નો બીજો અર્થ છે ‘બળદિયો’—‘ઢગો’ માત્ર પુલ્લિંગ શબ્દ છે (સાર્થ જોડણીકોશ પાના નં. ૩૮૫). ‘ઢગો’નું સ્ત્રીલિંગ રૂપ ‘ઢગી’ થઈ શકે, પણ કરવામાં નથી આવતું. પુરુષજાતિ માટે આનાથી અપમાનકારક વાત બીજી કઈ હોઈ શકે? ‘ઢગો’ તો માત્ર ને માત્ર પુરુષ જ. ‘ઢગો’ એટલે મૂર્ખપુરુષ—મૂરખ હોવાનો ઇજારો માત્ર પુરુષજાતિએ જ રાખ્યો હોય જાણે! ‘બળદિયો’ શબ્દ પણ અક્કલનો છાંટો ન હોય ને માત્ર મજૂરી કરી જાણે એવા મૂરખ પુરુષના અર્થમાં વપરાય છે, પરંતુ ‘ગાય’ શબ્દનો અર્થ ‘મૂર્ખ સ્ત્રી’ એવો નથી થતો. અન્યાય! અન્યાય!

પરણવાની પરમ ઇચ્છાવાળા અને છતાં પરણવામાંથી રહી ગયેલા પુરુષ માટે વપરાતો શબ્દ છે—‘વાંઢો’. કેવો કૂર શબ્દ છે! ‘વાંઢો’ એટલે? રા.વિ. પાઠકના શબ્દોમાં કહીએ તો ‘વાંઢો’ એટલે જગત બહારનો. પુરુષો માટે આવો અધમતાવાચક શબ્દ વાપરવામાં સ્ત્રીઓને તો ઠીક, પુરુષોને પણ અપાર આનંદ આવે છે. ખરેખર તો પ્રગટપણે પુરુષો

માટે પુરુષો જ આ શબ્દનો વધુ ઉપયોગ કરે છે. પુરુષ 'સારી-નરસી', 'નાની-મોટી' કરતો રહે ને પછી જીવનભર 'તૂ છૂપી હૈ કહાં, મૈ તડપતા યહાં' ગાતો રહે આવું બનતું હોય છે' એક લોકટુચકો છે: એક પુરુષ 'આ છોકરી નાની છે, ને 'આ છોકરી મોટી છે' કહેતો રહી ગયો. જેને 'નાની છે' કહીને રિજેક્ટ કરેલી એવી એક છોકરીને—છોકરી સ્ત્રી બની ગયા પછી—મળવાનું થયું. સ્ત્રીએ પેલા પુરુષને કહ્યું, 'મારી સાથે તમારા વેવિશાળની વાત ચાલેલી. તમે જે જે છોકરી જોતા હતા તેને 'આ નાની છે' અને 'આ મોટી છે' કહી નાપાસ કરતા હતા. એ રીતે વર્ષો પહેલાં મનેય નાપાસ કરેલી. આમ, તમે નાની-મોટી કરતાં રહ્યાં અને મારે ઘેર ખમ્મા બે છોકરા અને એક છોકરી રમે છે! આવા નાની-મોટી કરતાં રહી જનારાઓને જગત 'વાંઢો' શબ્દથી નવાજે છે. 'વાંઢો' શબ્દનું સ્ત્રીલિંગનું રૂપ 'વાંઢી' આપણી ભાષામાં છે. (સાર્થ જોડણીકોશ પાના નં: ૭૬૭). આમ છતાં, મોટી ઉંમર સુધી કે કાયમ માટે કુંવારી રહી જનારી સ્ત્રીને કોઈ 'વાંઢી' કહેતું નથી અને કોઈ કહે તો સાંભળનારની રુચિને આઘાત પહોંચે છે, ને કહેનાર વિશે હલકો અભિપ્રાય બંધાય છે. લગ્ન પહેલાં યુવાન છોકરી 'કુમારિકા' જેવા લાલિત્યપૂર્ણ શબ્દથી ઓળખાય છે. લગ્નની માન્ય ઉંમર વટાવી ગયા પછી પણ એને કોઈ 'વાંઢી' કહેતું નથી. હવે તો ચિરકુમારિકાઓ માટે 'સુશ્રી' જેવો બીજો લાલિત્યપૂર્ણ શબ્દ પ્રચારમાં આવ્યો છે.—સુશ્રી જયલલિતા, સુશ્રી માયાવતી વગેરે. લગ્ન પહેલાં યુવાન છોકરો 'કુમાર' તરીકે ઓળખાતો નથી, પણ જેવો એ છોકરો લગ્નની માન્ય ઉંમર કોસ કરે કે તરત સૌ એને વાંઢા તરીકે ઓળખવા માંડે છે. વાંઢો પુરુષ સૌની મજાકમશકરીનું પાત્ર બને છે. કવિ દલપતરામે એમના 'વેનચરિત્ર' નામના દીર્ઘકાવ્યમાં વાંઢાની મશકરી કરી છે. નવરંગી નામનો વાંઢો પુરુષ ભગવાનને ઠપકો આપતાં કહે છે:

અરે પ્રભુ, તેં અગણિત નારી, અવની પર ઉપજાવી,
પણ મુજ અરથે એક જ ઘડતાં આળસ તુજને આવી.

ઈશ્વરને ઠપકો આપતી વાંઢા પુરુષની ઉપરોક્ત પંક્તિઓ ખરેખર તો કરુણરસની પંક્તિઓ છે, પણ એ હાસ્યરસનો અનુભવ કરાવે છે! પુરુષવાચકો પણ આ વાંચીને હસ્યા હશે, એની મને ખાતરી છે. આ કેવી કરુણતા છે!

આવો એક શબ્દ છે 'ઘાંઘો'. 'ઘાંઘો' એટલે 'સાનભાન ભૂલી જનારો' સાનભાન જવાનો ઈજારો એકલા પુરુષોનો નથી. ખરેખર તો સાનભાન ભૂલી જવાનો ગુણધર્મ સ્ત્રીઓનો છે. કૃષ્ણની વાંસળી સાંભળી ગોપીઓ સાનભાન ભૂલી જઈ, વાંસળીના અવાજની દિશામાં દોટ મૂકતી. સાનભાન ભૂલતી એટલે કેવું ભૂલતી! વાછરુંની જગ્યાએ છોકરું બાંધી દેતી. નાકનું ઘરેણું કાનમાં ને કાનનું ઘરેણું નાકમાં, પગનું ઘરેણું હાથમાં ને હાથનું ઘરેણું પગમાં પહેરીને બસ કૃષ્ણને મળવા દોડવા જ માંડતી! આમ છતાં ગોપીઓ માટે ક્યારેય 'ઘાંઘી' શબ્દ ઉપયોગમાં લેવાયો જાણ્યો નથી! ઊલટું, કવિઓને તો આ આખું દૃશ્ય અત્યંત કમનીય ને કાવ્યમય લાગ્યું છે. આવી ગોપીઓ માટે 'બાવરી' જેવો કવિતાથી ભર્યોભર્યો શબ્દ વપરાયો છે. આ જ શબ્દ પુરુષ માટે વપરાય—'બાવરો'—તો એ પાછો એટલો કાવ્યમય ન રહે. 'બાવરો' એટલે સુપર ઘાંઘો—લગભગ પાગલ. (આમાં એક 'બૈજુ બાવરો' અપવાદ છે.) કોઈ પુરુષ કોઈ સ્ત્રીની પાછળ એક પગમાં સ્વિપર ને એક પગમાં ચંપલ પહેરીને, ધોતિયા પર કોટ અને ટાઈ પહેરીને, માથું ઓળ્યાબોળ્યા વગર દોડવા માંડે તો એની કવિતા થાય? થાય તો હાસ્યરસની કવિતા થાય. આ કેવો અન્યાય છે પુરુષોની પ્રતિ એનો ખ્યાલ આવે છે?

'ડફોળ' અને 'ડોબો' પણ એવા જ પુરુષો માટે—ફક્ત પુરુષો માટે વપરાતા અધમતાવાચક શબ્દો છે. 'ડફોળ'નો અર્થ મૂર્ખ થાય. 'ડફોળ' પુરુષ કે સ્ત્રી કોઈપણને માટે વાપરી

શકાય, પણ વપરાય છે કેવળ પુરુષો માટે! શેઠ એના પુરુષ કર્મચારી માટે પ્રગટ રીતે અને બોસ એના પુરુષકર્મચારી માટે મનમાં 'ડફોળ' શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે. જગતમાં જાણે 'ડફોળ' જ જન્મે છે, 'ડફોળીઓ' જન્મતી જ નથી!

'ડોબું' શબ્દનો અર્થ પણ તદ્દન મૂર્ખ એવો થાય. આ શબ્દ પણ પુરુષ સ્ત્રી બંનેને લાગુ પડી શકે, પણ લાગુ પાડવામાં આવે છે કેવળ પુરુષોને. જગત જાણે ડોબાઓથી જ ભરેલું છે, જગતમાં ડોબીઓ જાણે છે જ નહિ!

એક શબ્દ છે 'બાઘો', 'બાઘુ' એટલે મૂઢ, ગતાગમ

વગરનું. આ શબ્દ પણ છે તો પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બંને માટે, પણ આરક્ષિત છે કેવળ પુરુષો માટે! જગતમાં બાઘાઓ જ ઠેર-ઠેર જોવા મળે છે, બાઘીઓનું જાણે આ જગતમાં અસ્તિત્વ જ નથી!

વાણીવ્યવહારમાં પુરુષોને થતા અન્યાય વિશે જેમજેમ વિચારતો ગયો તેમ તેમ અનેક શબ્દો મનમાં ઊભરાઈ આવ્યા, પણ પછી પુરુષ તરીકે મારું હૃદય ભરાઈ આવ્યું. હે પુરુષો! આ અન્યાય સામે તમે ક્યારે જાગૃત થશો?

('અમથું અમથું કેમ ન હસિયે!') સાભાર: ગૂર્જર પ્રકાશન

સ્વર્ગ તો અહીં જ તો છે!

૮૩ વરસની ફ્લોરા પોતાના બીજા ઓપરેશન પછી ઘણી ક્ષીણ થઈ ગઈ હતી. આમ તો આ ઓપરેશન નાનું ગણાય. પણ વય હવે વધી ગઈ હતી. પાંચ વરસ પહેલાં જે ઓપરેશન થયું, તે ઘણું મોટું હતું. છતાં દસ દિવસમાં તો એ ખાટલામાંથી ઊભી થઈ ગઈ હતી.

તે વખતે પણ દીકરા-વહુ, બે દીકરી-જમાઈ, બધાંએ જ ઘણું સમજાવ્યું કે હવે એકલાં ન રહો, અમારી સાથે જ રહો. ફ્લોરા નહોતી માની, પરંતુ આ વખતે હવે એકલા રહેવું શક્ય નહોતું, એટલે મોટી દીકરી મારિયાને ત્યાં રહેવા આવી.

માને જોઈને મારિયાને થતું, ‘પહેલાં તો મા કેવી મારા

જેવી સુદઢ ને ટટ્ટાર લાગતી! હવે નાની થતી જાય છે. પહેલાં અમે તોફાન કરતાં ત્યારે ડોળા કાઢીકાઢી એ ધમકાવતી. આજે એ જ ડોળા કેવા ઝીણા થઈ ગયા છે!’

પરંતુ બે-ત્રણ માસમાં ફ્લોરના શરીરમાં ફરી શક્તિ આવવા લાગી, તેવી જ એ ઘરમાં હરફર કરતી થઈ ગઈ. નાનાં-મોટાં કામો કરતી થઈ ગઈ. બે દિવસથી રોપા આવીને પડેલા. મારિયાને સમય નહોતો મળતો. ફ્લોરાએ નાના પૌત્રની સહાયથી બધા રોપા સરસ રોપી દીધા. એ જોયા ત્યારે મારિયા માને ભેટી પડી, એની આંખો ભરાઈ આવી.

બે-પાંચ દિવસ પછી કહે, ‘હું થોડા દિવસ નાનકીને ત્યાં જઈ આવું.’

‘અરે, મા! તું તો કમાલ છે! દાક્તરે પ્રવાસની સાફ ના પાડી છે. નાનકીને ત્યાં જવું કાંઈ સહેલું છે! ત્રણ કલાકનો પ્રવાસ અને તેમાંય વચ્ચે ગાડી બદલવાની.’

તે વખતે તો ફ્લોરા કાંઈ બોલી નહીં. પરંતુ બીજે દિવસે સવારમાં ટેબલ પર ચિઢી મૂકી એ ઉપડી. રસ્તે જીપ મળી. ‘માજી, ક્યાં જવાના? ચાલો, સ્ટેશને મૂકી દઉં!’ કોઈ કહે, ‘ચાલો માજી, ટ્રેનમાં ચઢાવી દઉં!’

એમ કરતાં-કરતાં પહોંચી ગયા નાનકીને ત્યાં. નાનકી તો એમને જોઈને હેબતાઈ જ ગઈ. માને વળગી પડી. ‘મા, તું ક્યાંથી?’

ફ્લોરા એના માથે-વાંસે હાથ ફેરવતી રહી. એની ત્રણ વરસની દીકરીને જોઈ એને વહાલથી ઊંચકી લીધી. અને બે માસના પૌત્રને જોઈને ઘેલી-ઘેલી થઈ ગઈ. રાતે જમાઈ આવ્યો તેને કહે, ‘આ ગામ તો મારું જાણીતું. મારું બાળપણ અહીં વીત્યું હતું અને પછી મારા પતિની પણ અહીં બદલી થયેલી. નોકરી નિમિત્તે અમે અહીં એક વરસ રહેલાં... અને જો! પેલા જૂનાં થિયેટરમાં આપણે નાટક જોવા જઈશું. અમે લોકો ત્યાં બે-ત્રણ મહિને નાટક જોવા અચૂક જતાં.’

તે રાતે ડોશીને ઘસઘસાટ ઊંઘ આવી. દિવસભરનો થાક તો હતો જ, સાથે ખૂબ ખૂબ આનંદ હતો. સવારે છએક વાગે આંખ ખૂલી ત્યારે એ પૂરાં પ્રફુલ્લિત હતાં. ઘરમાં હજી બધાં ઊંઘતાં હતાં. આજે રવિવાર હોવાથી ઉતાવળ નહોતી. પણ ફ્લોરા તો તૈયાર થઈને બહાર નીકળી પડી.

ખુશનુમા સવાર હતી. પરિસર પરિચિત હતો. આજુબાજુ બધું જોતાં-જોતાં માજી ચાલ્યે જતાં અને ભૂતકાળની કાંઈ કેટલીય સ્મૃતિ વાગોળતાં જતાં હતાં. પેલું ચર્ચ આવ્યું. એ ચર્ચમાં જ એમનાં લગ્ન થયેલાં. આજે પણ ચર્ચમાં જઈને બેઠાં, પ્રાર્થનામાં ભળ્યાં. બહુ શાંતિ મળી.

પોતાનું જૂનું ઘર જોયું. નજીકમાં જ નિશાળ, જેમાં પોતે

ભણેલાં. હવે પોતાની દીકરીની દીકરી પણ આ જ નિશાળમાં ભણશે, એવો વિચાર આવતાં એમને રોમાંચ થઈ આવ્યો.

બે-ત્રણ કલાકે ઘરે પહોંચ્યા, ત્યારે દીકરી-જમાઈ ચિંતાતુર હતાં. ‘મા, સવારના પહોરમાં શું કામ બહાર નીકળેલી?’

‘અરે, દીકરી! લૂંટી લેવા દે ને આ આનંદ! કેટલા દિવસે મને આ સુખ અનુભવવા મળ્યું છે! ચાર-પાંચ અને સાત-આઠ દાયકા પહેલાંનું જીવન હું ફરી જીવી ગઈ.’

સાંજે તો જૂના થિયેટરમાં બેસીને નાટક પણ જોયું. ત્રણ કલાક તેમાં તન્મય થઈ ગયાં. કશો થાક ન વર્તાયો. પરંતુ જેમ જેમ નાટકમાં પરાકાષ્ટા આવતી ગઈ. લાગણીઓનું ઘમાસાણ મચતું ગયું. તેમ તેમ ફ્લોરાના મનમાં તાણ વર્તાતી ગઈ. છેવટના દૃશ્યમાં તો એમના હાથમાં ફરતી માળા અટકી ગઈ અને એમણે બાજુમાં બેઠેલ દીકરીના ખભે માથું ઢાળી દીધું.

ઝટપટ એમને ઘરે લાવ્યાં. દાક્તર આવ્યા. કહે, ‘માનસિક તાણ પહોંચી છે.’ દવા આપી, દોઢ-બે કલાકે ફ્લોરાએ આંખ ઉઘાડી, ત્યારે નાનકી બહુ ચિંતાતુર હતી. આંખમાં ઝળઝળિયાં સાથે બોલી, ‘આટલી તાણ વહોરી લેવાની શી જરૂર હતી? આટલે દૂર એકલી આવી. સવારમાં બે-ત્રણ કલાક ફરી. રાતે નાટક... પોતાની જાતે પોતે થઈને જ સ્વર્ગની વાટ પકડવા જેવું થયું.’

પોતાનો ધ્રૂજતો હાથ દીકરીના હાથ પર મૂકતાં ફ્લોરા બોલી : ‘ગાંડી રે ગાંડી! મારે સ્વર્ગે શું કામ જવું પડે? સ્વર્ગ અહીં જ તો છે! આ તાણ નહીં, આ તો સ્વર્ગનો આનંદ!’

ફરી એમણે આંખો મીંચી દીધી. ચહેરા પર અપાર શાંતિ હતી, તૃપ્તિ હતી, પ્રસન્નતા હતી.

(જર્મન પરથી રૂપાંતરિત શકુંતલા નિગુડકરની મરાઠી વાર્તાને આધારે રૂપાંતર: હરિશ્ચન્દ્ર, પુસ્તક: ‘વીણેલાં ફૂલ’માંથી, સાભાર: યજ્ઞ પ્રકાશન)

કાવ્ય સંગીત અને કાયદાની પ્રેક્ટિસ

પ્રોફેશનલ વકીલાતમાં છું ને પેશનલ વકીલાતમાં, એથી કાયદાના અને કવિતાના શબ્દ સાથે વાણી-વિચારને મન-હૃદયથી નિસબત થઈ ગઈ. કાવ્યપઠન, કાવ્યગાન અને કાયદાની પ્રેક્ટિસનો મેં એકસરખો આનંદ માણ્યો છે. આ લેખમાં કવિતા-સંગીત ને કાયદાના સંબંધની કેટલીક મજાની વાતો ને કેટલીક મનમાં વસી ગયેલી યાદો છે.

કવિ મનોજ ખંડેરિયા (જે પોતે પણ વકીલ હતા)ની ગઝલ છે, જેમાં કવિને મળેલી એવી સજાની વાત છે, જેનું વર્ણન કોઈ ફોજદારી કાયદામાં નથી—

‘જરાય દોસ્તો ખબર નથી કે અમોને શાની સજા મળી છે, કશું જ તહોમત નથી જ માથે વગર ગુનાની સજા મળી છે. વિનમ્ર થઈને કદાપિ એકે કરી ન ફરિયાદ જિંદગીમાં રહી રહીને ખબર પડી કે ન બોલવાની સજા મળી છે.’

કવિનું મૌન સમજાય નહીં અને એ કવિને માટે સજારૂપ બને છે, તે જ રીતે કવિ સમયથી આગળ હોય છે—

‘જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ’
‘ઘણીય વેળા ઊભા રહ્યાં તો અશક્ત માની હટાવી દીધા,
ઘણીય વેળા સમયથી આગળ વધુ થવાની સજા મળી છે.’

વિશ્વકોશમાં ૧૩ માર્ચ, ૨૦૧૦ના દિવસે ‘કાવ્યસંગીત શ્રેણી’માં રાગ બિહાગ પર આધારિત મારું આ સ્વરાંકન રજૂ કર્યું, ત્યારે કાયદાની લગતી આપણી ભાષાની કેટલીક અન્ય કવિતાઓ યાદ કરેલી. (<http://tahuko/?p=8255>)

દયારામનું પદ ‘ચિત્ત તું શીદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે’ ખૂબ પ્રિય છે. (આ લિંક પર ત્રણ રચના છે જેમાંની એક તે દયારામની આ રચના છે—<http://youtu.be/qEwCcr8eRDs>) એક દિવસ તે ગાતાં એકાએક ખ્યાલ આવ્યો કે દયારામે એમાં કાયદાકીય શબ્દો પ્રયોજ્યા છે—

‘સ્થાવર-જંગમ જડચેતનમાં માયાનું બળ ઠરે’—‘સ્થાવર-જંગમ’ (immovable અને movable) આપણે મિલકત માટે વાપરીએ છીએ.

દલપતરામે ગુર્જરનરેશ ખંડેરાવ ગાયકવાડ સમક્ષ ગુજરાતી ભાષાની વકીલાત કરતાં આમ ગાયેલું—‘ગિરા ગુજરાતી તણા પિયરની ગાદી પામી મુખ્ય તો મરાઠી માણી દેખી દુઃખી દિલ છું, અરજી તો આપી દીદી મરજી તથાપિ નહીં, આવ્યો આપ આગળ ઉચ્ચરવા અપીલ છું, માંડતા મુકદમાને ચાર ચૂંથશે તો શું થશે તે શોચનથી સાહેબ શિથિલ છું, દાખે દલપતરામ ખુદાવંદ ખંડેરાવ, રૂડી ગુજરાતી વાણી રાણીનો વકીલ છું.’ (<http://youtu.be/NAHRPDJQLMo>)

કવિ વકીલ થઈ દલીલ કરે પછી પૂછવું જ શું? દલપતરામ જેમને ગુજરાતી શીખવવા વઢવાણથી અમદાવાદ અથડાતા, કુટાતા, પગપાળા આવ્યા એવા સાહિત્ય-કલાપ્રેમી અંગ્રેજી અધિકારી એલેક્ઝાન્ડર ફોર્સ ૧૮૬૨માં બોમ્બે હાઈકોર્ટની સ્થાપના થઈ પછી એના ન્યાયાધીશ તરીકે નિયુક્તિ પામ્યા હતા. દલપતરામ એમને ‘ફોર્સસાહેબ’ કહીને બોલાવતાં. એમણે ગુજરાતી ભાષા સાહિત્યના વિકાસ અને સંશોધન માટે ૧૮૪૮ના ડિસેમ્બરમાં ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની સ્થાપના કરી, જે આજે ગુજરાત વિદ્યાસભા તરીકે કાર્યરત છે. એમણે જ ઈડરના ઠાકોરસાહેબની મદદથી ‘કવિમેળો’ યોજેલો જે કદાચ ગુજરાતનું પ્રથમ કવિસંમેલન કહી શકાય. મુંબઈ હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશ નિયુક્ત થયા બાદ પણ એમણે સાહિત્યલક્ષી અને સુધારાલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખી ને ‘ગુજરાતી સભા’ની સ્થાપના કરેલી, જેનું નામ એમના અવસાન બાદ ‘ફોર્સ ગુજરાતી સભા’ રાખવામાં આવેલું અને જે આજે પણ કાર્યરત છે. આમ, ગુજરાતમાં

સાહિત્યલક્ષી પ્રવૃત્તિના વિકાસના પાયામાં પણ કાયદા સાથે સંકળાયેલી અંગ્રેજ વ્યક્તિ જ હતી.

નર્મદને અંગ્રેજોનું ન્યાયતંત્ર ગોરા-કાળામાં ભેદ કરનારું પક્ષપાતી લાગ્યું ત્યારે એમણે લખ્યું—

**‘ધની કુલીનનો ન્યાય ચૂકવે નીચી કોરટ,
ગોરા નીચનો ન્યાય ચૂકવે ઊંચી કોરટ.’**

અંગ્રેજો સામે લખાણોમાં એમણે અભિવ્યક્તિનું સ્વાતંત્ર્ય અને અલગ ન્યાયતંત્ર પણ માંગ્યું.

મેઘાણી ઉપર દેશદ્રોહનો આરોપ હતો. આ કેસમાં ધંધૂકાની કોર્ટના ન્યાયાધીશે જ્યારે એમને પૂછ્યું કે તમારે બચાવમાં કાંઈ કહેવું છે, ત્યારે મેઘાણીએ ગાવાની અનુમતિ માંગી ને પછી આ ગીત ગાયું ત્યારે કોર્ટમાં બેઠેલાં સૌની આંખ ભીની થયેલી એવું સૌરાષ્ટ્રના તા. ૩-૫-૧૯૩૦ના અંકમાં નોંધાયું છે-

‘હજારો વર્ષની જૂની અમારી વેદનાઓ

.....

**નથી જાણ્યું અમારે પંથ શી આફત ખડી છે
ખબર છે એટલી કે માતની હાકલ પડી છે’**

કોર્ટમાં દલીલને બદલે કાવ્યગાન હોય તેવો ઇતિહાસમાં એકમાત્ર પ્રસંગ હશે.

ચુકાદાઓમાં કે દલીલોમાં અવારનવાર શેક્સપિયર, ટાગોર વગેરેને ટાંકવામાં આવે છે. કહે છે કે નાની પાલખીવાલાએ કેશવાનંદ ભારતી વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરાલાના કેસમાં કરેલી દલીલોમાં એમની પશ્યન્તિ વાણી છલકતી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટના જસ્ટિસ કિશ્નાઐયર નવા શબ્દો ‘કોઇન’ કરતાં. રાજકારણીઓને વર્ણવવા માટે એમણે બનાવેલો શબ્દ ‘spaghetti-spined politicians’ ખૂબ પ્રચલિત છે. હાલની આપણી સુપ્રીમ કોર્ટના કાર્યરત ન્યાયમૂર્તિ જસ્ટિસ રોહિન્ટન નરીમાન અત્યંત વ્યસ્ત વકીલ હતા ત્યારે એમણે દિલ્હીમાં

ઇન્ડિયા ઇન્ટરનેશનલ સેન્ટર ખાતે પાશ્ચાત્ય સંગીત ઉપર વ્યાખ્યાનો આપેલાં, જે પોતાનાં વિદ્યાક્ષેત્ર અને કાર્યક્ષેત્રની બહાર જઈ અપાયાં હોવા છતાં કેટલા વિદ્વતાપૂર્ણ અને રસપ્રદ છે તે જોઈ શકાશે. (<https://youtu.be/tyX9G6yZQeg>)

વકીલાત અંગે અનેક માન્યતાઓ, વ્યંગ થતા રહે છે. એક ખ્યાલ પ્રચલિત છે કે વકીલો મોટે ભાગે શુષ્ક ને લાગણીવિહીન હોય અને એમને કલા સાથે લેવાદેવા ન હોય, શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી વકીલ હતા. શ્રી મનુભાઈ ત્રિવેદી, જેમણે ‘સરોદ’ ઉપનામથી કાવ્યો અને ‘ગાફિલ’ ઉપનામથી ગઝલો લખી, એમના અવસાન સમયે અમદાવાદની સ્મોલ કોઝ કોર્ટમાં ન્યાયાધીશ હતા. ઇન્ટરનેટ પરથી જાણવા મળ્યું કે પ્રખ્યાત રશિયન કમ્પોઝર ચેકોસ્કી વકીલ હતા. આપણા શાસ્ત્રીય સંગીતને લિપિબદ્ધ કરવામાં જેમણે મોટો ફાળો આપ્યો તે પંડિત ભાતખંડે પણ વકીલ હતા. સ્વરકાર દક્ષેશ ધ્રુવ સોલિસિટર હતા.

બાર વર્ષના એક બાળક પોલે એક પત્રમાં સારા વકીલ થવાની તૈયારી કરવી જોઈએ એવો પ્રશ્ન અમેરિકાની સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ ફેલિક્સ ફ્રેન્કફર્ટરને પૂછ્યો તેનો એમણે આ જવાબ આપ્યો જે ‘Law as Literature’ નામના પુસ્તકમાં પણ છપાયો છે—

My Dear Paul :

No one can be a truly competent lawyer unless he is a cultivated man. If I were you I would forget about any technical preparation for the law. The best way to prepare for the law is to be a well-read person. Thus alone can one acquire the capacity to use the English Language on paper and in speech and with the habits of clear thinking which only a truly

liberal education can give? NO less important for a lawyer is the cultivation of the imaginative faculties by reading poetry, seeing great paintings, in the original or in easily available reproductions and listening to great music. Stock your mind with the deposit of much good reading and widen and deepen your feelings by experiencing vicariously as much as a possible

the wonderful mysteries of the universe and forget about your future career.

With good wishes,

Sincerely yours,

Felix Frandfurter

સુસજ્જ વકીલ થવા માટે સુસંકૃત વ્યક્તિ બનવાની ને એ માટે સુંદર કવિતા, ચિત્ર ને સંગીતમાંથી મળતા પરમાનંદને માણીને જાતને કેળવવાની આ સલાહ કેટલી અમૂલ્ય છે!

વૈશિષ્ઠ સુવર્ણ સમાજ સારી સુદીનો સંસ્કૃતિ સેન્ટર

સ્વરસેતુ
ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

આપનો
પ્રતિભાવ અવશ્ય
જણાવો

વાચકમિત્રો અને 'સ્વરસેતુ'ના સંગીતભાવકોને વિનંતી કે આ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ અંગેના આપના નિખાલસ પ્રતિભાવ અને સૂચનો જરૂર લખી જણાવશો. 'સ્વરસેતુ'ના વિવિધ 'થીમ' આધારિત કાર્યક્રમો વિશેનો આપનો અભિપ્રાય કે આપનું સૂચન પણ અમને અવશ્ય જણાવશો. શ્યામલ-સૌમિલ દ્વારા અવારનવાર પ્રગટ થતી સીડી અને ડીવીડી વિશે પણ આપ આપનાં મંતવ્યો જણાવશો તો એ અમને અમારી ભવિષ્યની વિવિધ યોજનાઓમાં ઉપયોગી થઈ પડશે.

૭૦૭, શીતિરત્ન, અવિનાશ વ્યાસ ચોક, પંચવટી, એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬,
ટેલિફોન: (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫ Email: swarsetu@yahoo.com

સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટનું લવાજમ ભરી. સૂર શબ્દની સાથે જોડાવ...

- તમે એક પણ અંક ચૂકી ન જાવ તે માટે આજે જ લવાજમ ભરો.
- વાર્ષિક લવાજમ ભરી ૩૫%થી વધુ વળતર મેળવો.
- લવાજમ ભરી આપની કોપી આપના ઘેર સુવિધાપૂર્વક મેળવો.

વૈશ્વિક ગુજરાતી સમાજ સાથે સૂરીલો સાંસ્કૃતિક સંપર્ક

સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

૭૦૭, શીતરત્ન, અવિનાશ વ્યાસ ચોક, (પંચવટી), એલિસબ્રિજ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬, ટેલિફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫
Email: swarsetu૧૨૩૦@gmail.com | મો. ૯૯૭૮૯૦૫૨૮૮

એક વર્ષનું લવાજમ :
₹ ૪૦૦ (૧૨ અંક)

બે વર્ષનું લવાજમ :
₹ ૭૫૦ (૨૪ અંક)

ત્રણ વર્ષનું લવાજમ :
₹ ૧૧૦૦ (૩૬ અંક)

આટલી વિગત ભરી ઘેરે મંગાવો સ્વરસેતુ

હું.....સ્વરસેતુ ન્યૂઝડાયજેસ્ટના એક વર્ષ / બે વર્ષ / ત્રણ વર્ષ લવાજમ પેટે ₹.....મોકલી આપુ છું,

નામ :-.....

સરનામું :-.....

ટેલિફોન નંબર :-.....મોબાઈલ નંબર :-.....ઈ-મેઈલ :-.....

ચેક/ડી.ડી નંબર :-.....બેંક :-.....તારીખ :-.....

લવાજમની રકમ રોકડથી, ચેક, બેંક ટ્રાન્સફર, Paytm, મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ દ્વારા જ મોકલવી.

મનીઓર્ડર ચેક કે ડ્રાફ્ટ WONDER WAVES ENTERTAINMENT PVT. LTD.ના નામે લખવો.

સ્વરસેતુ ન્યૂઝડાયજેસ્ટ મેગેઝીનનું લવાજમ તમે તમારા મિત્રો, સગા, સ્નેહીઓને ભેટ પણ કરી શકો છો, આ માટે અમને અલગથી સૂચના આપવી.

‘સુરતાનો સાદ’ સાહિત્યિક વ્યાખ્યાન યોજાયું

ઓમ કોમ્યુનિકેશન અને ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીના સંયુક્ત ઉપક્રમે તારીખ ૨૬ જુલાઈના રોજ, અમદાવાદના આત્મા હોલ ખાતે, કવિ મનુભાઈ ત્રિભુવનદાસ ત્રિવેદી ‘સરોદ’, ‘ગાફિલ’ના ૧૦૬-મા જન્મદિનપ્રસંગે ‘સુરતાનો સાદ’ સાહિત્યિક વ્યાખ્યાનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

અકાદમીના અધ્યક્ષ વિષ્ણુ પંડ્યાએ ભૂમિકા રજૂ કરી. મનુભાઈનાં જીવન વિશે ભરત ઓઝાએ અને ‘સરોદ’નાં ગીતો-ભજનો વિશે દલપત પઢિયારે તેમજ ‘ગાફિલ’ની ગઝલો વિશે રાજેશ વ્યાસ ‘મિસ્કીન’એ વક્તવ્ય આપ્યું. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સંચાલન કવિ મનીષ પાઠક ‘શ્વેત’ એ કર્યું. આ પ્રસંગે સાહિત્યકારો જવાહર બક્ષી, સતીશ વ્યાસ, લલિત ત્રિવેદી, મધુસૂદન પટેલ, પ્રતિભા રાવલ, વિપુલ આચાર્ય, ભાવેશ ભટ્ટ, હરીશ દ્વિવેદી, ભદ્રા સવાઈ, પ્રતાપસિંહ ડાભી, જનક દવે, અશ્વિન આણદાની, રાધિકા પટેલ અને

સાહિત્યપ્રેમીઓ નિહારિકા આચાર્ય, નમ્રતા શોધન, ભૂપેન્દ્ર રાવલ, આભાસ કવિ, માસુંગ ચૌધરી, નીતિન પટેલ, પુનિત મોઢા, મીત સોની, માર્ગી હાથી, માધવી પંડ્યા ઉપસ્થિત રહ્યાં હતાં. સાથે કવિ મનુભાઈ ત્રિવેદીના પરિવારજનો શ્વેતા કંથારીયા, લલિત ત્રિવેદી, મૌલેશ કંથારીયા તથા અન્ય ઉપસ્થિત રહ્યાં હતાં.

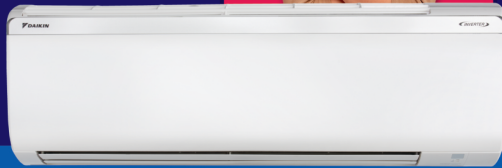

GUJARAT'S LARGEST SERVICE NETWORK

0% FINANCE AVAILABLE

HI WALL UNITS
CASSETTE UNITS
DUCTABLE UNITS
VRV SYSTEMS
CHILLERS

Get ready to chill

K3DC.IN

FUTURE SOLUTIONS
DAIKIN SOLUTION PLAZA

futuresoluindia@gmail.com
www.futuresoluindia.com

Jyoti Plaza,
Shyamal Cross Roads,
Satellite, AHMEDABAD.

GANDHINAGAR SHOWROOM
5/GF, Ugati Corporate Park,
Opp. Pratik Mall,
Nr. HDFC Bank, Kudasán.

+91 79 26746605 / 06,
99789 69242, 98253 06605

079 2360 0789

INTEGRATED AUTOMATION SOLUTIONS

HOME & OFFICE
AUTOMATION

DISTRIBUTED AV &
HOME THEATRES

LIGHTING, SHADE &
CLIMATE CONTROLS

SECURITY &
SURVEILLANCE

DOOR COMMUNICATION
& CONTROLS

K3DC.IN

FUTURE AUTOMATION SOLUTIONS EXPERIENCE CENTER

079 2674 6605 / 06

+91 99098 94784

**POWER PACK
SYSTEMS**
LEADER IN POWER PROTECTION

POWER BACKUP

SALES . SERVICE . RENTAL

K3DC.IN

Authorised Premium Dealer

POWER PACK SYSTEMS

"Hani House", Ground Floor,
B/h. Oriental Bank of Commerce,
Shyamal Cross Roads, Satellite,
Ahmedabad-380 015.

E info@powerpacksystems.in
powerpacksystems2611@gmail.com

M 9824013589

P +91 79 2674 6605 / 06

COMPLETE
SOLUTION FOR
BAKERS &
CONFECTIONERS

**AUTHORIZED
DEALER FOR
MUMBAI BASED
ARIFE LAMOULDE**

- Types of Moulds, Cake Boards, Cupcake Liners.
- Fondants, Colours, Essence, Fruit Crush & other edible products.
- Types of Cutters & Plungers.
- Packing material for Cakes, Cupcakes, Chocolates and many more products.

**DESIGNER CAKES
& CUPCAKES (BY ORDER)**

14, Vraj Vihar-5, Opp. Gloria Restaurant,
Behind Rahul Tower, Satellite, Ahmedabad.

98795 16605 | 079 4006 6605

thecakestation@hotmail.com

K3DC.IN

વિનોદ જોશી

કવિતામાં કર્મની ફિલસૂફી

આભના થાંભલા રોજ ઊભા રહે,
વાયુનો વીઝણો રોજ હાલે;
ઉદય ને અસ્તનાં દોરડાં ઉપરે,
નટ બની રોજ રવિરાજ મ્હાલે;

ભાગતી, ભાગતી, પડી જતી પડી જતી,
રાત નવ સૂર્યને હાથ આવે;
કર્મવાદી બધાં કર્મ કરતા રહે,
એમને ઊંઘવું કેમ ફાવે?

ધ્રુવ ડોશી બની રોજ બેઠો રહે,
ગોળ ગોટા તણી રમત માંડી;
તારલા તેહને રોજ આંટા ફરે,
જો નથી બેસતા ખેલ છાંડી;

પૂર્ણા બનતાં કદી હર્ષ કરતો નથી,
ક્ષીણ બનતાં ન સંતાઈ જાતો;
ઉભય ગતિમાં સદા કર્મ કરતો રહે,
ચંદ્ર કદીયે નથી સૂઈ જાતો;

ઊંઘતી વસુંધરા એક પડખા ભરી,
એહનું કર્મ એથી ન ત્રાસે;
થાકશે તો કદી અવર પડખે થશે,
તે વખત જગતનો નાશ થાશે;

ઋતુય સઘળી મળી ફેરફુદરડી ફરે,
કોઈ દિ' તે નહીં સાથ બેસે,
કર્મ એવું ગ્રહ્યું સંગ ફરવા તણું,
એકને ઘેર બીજી ન પેસે;

નીર સાગર તણાં સ્થિર રે'તાં નથી,
ધીર ગંભીર દિન રાત જાગે;
સામટી સરિતા પાણી પાતી રહે,
તોય નવ આપનો ગુણ ત્યાગે;

ઓટમાં કદીય આંસુ નથી પાડતો,
ભરતીમાં નથી છલકાઈ ફરતો;
જગતને કર્મના પાઠ સમજાવતો,
ભરતી ને ઓટમાં લ્હેર કરતો;

શીશદળ હૂકળે, કુંભકણ રણ ચડે,
પુકારે જાનકી દીન મોઢે;
આ બધું સાંભળ્યાં પછી રઘુનાથનું,
બાણ તે ત્રાણમાં કેમ પોઢે?

દેવ વસુદેવ ને દેવકી કેદમાં,
કૌરવો સતી તણાં ચીર ઝોટે;
ધર્મ ને કર્મ બે સાથ હાકલ કરે,
શામળો સેજમાં કેમ લોટે?

— દુલા કાગ

કવિતા સુગરકોટેડ ક્વિનાઈન છે તેવું કહેવાયું છે. સંસ્કૃતનાં પંડિતોએ તો એમ કહ્યું છે કે કવિતા પત્નીની માફક મધુર વાણીથી ઉપદેશ આપી દે છે. આમ તો ઉપદેશ આપવો તે કામ કવિતાનું નથી. પણ ઘણીવાર કવિ કવિતાને બહાને આ કામ બહુ સિફતથી કરી લેતો હોય છે. ઉપદેશનો ભાર ન લાગે અને છતાં કહેવાનું હોય તે કહેવાઈ જાય તેવો તરીકો બહુ ઓછા કવિઓને સિદ્ધ હોય છે. આપણા ચારણી સાહિત્યના અગ્રણી કવિ દુલા કાગનું આ કાવ્ય એ રીતે એક સફળ કૃતિ બને છે.

આપણે ત્યાં કહેવત છે: અક્કરમીનો પરિયો કાણો. કર્મ ન કરે તેને કંઈ સાંપડતું નથી. પ્રત્યેક ઉપલબ્ધિનાં મૂળમાં કર્મ હોય છે. ભગવદ્ ગીતામાં તો કર્મ અને ફળ વચ્ચે કાર્યકારણ સંબંધ જોડવાની મનાઈ ફરમાવાઈ છે. ફળની આશા રાખ્યા વગર કર્મ કર્યે જવાં એ ગીતામંત્ર સર્વવિદિત છે. આ કાવ્યમાં કર્મ કરવા પ્રત્યે મનુષ્ય તો ઠીક પણ પ્રકૃતિ પણ ઉદાસીન નથી એવું સૂચિત થયું છે. પ્રકૃતિમાં એવું કશું નથી જે અક્રિય હોય. કવિ આ વાતને ધ્યાનમાં લાવી ‘કર્મ કરતાં રહો’ એવા વણકથ્યા ધર્મને ચીંધી આપે છે.

કાવ્યનાં પ્રારંભે જ એક ભવ્ય અને વિરાટ ચિત્ર આપણી નજર સન્મુખ ખડું થઈ જાય છે. આખુંયે રૂપક પ્રકૃતિમાં કેવી ચેતના વ્યાપ્ત છે તેનો ચિતાર આપી રહે છે. અહીં સૂચવાયેલા થાંભલા, વીંઝણો, દોરડાં કે નટ કોઈ સામાન્ય શેરીમાં દેખાય તેવાં નથી. એ તો આકાશ, વાયુ અને ઉદમ—અસ્તની શિસ્તને પાળતા સૂર્યનો વિરાટ ખેલ છે. આપણી આંખો પહોળી થઈ જાય એવા આ વિરાટ દર્શનનો વિસ્મયભર્યો આલોક કવિ પળવારમાં આપણી સન્મુખ ખડો કરી દે છે. પ્રકૃતિનાં આ બધાં તત્ત્વો સતત કર્મશીલ છે તેવું કવિનું કથન આપણને સહજ રીતે જ સમજાઈ જાય છે, પરંતુ પ્રકૃતિનાં આ તત્ત્વોનો કાવ્યાત્મક વિનિયોગ આપણા ચિત્તને ડોલાવી જાય છે. પ્રકૃતિનું જીવંત

સ્વરૂપ આલેખી કવિ તેમાં એક વેગવાન કલ્પન આરોપે છે:

ભાગતી, ભાગતી, પડી જતી પડી જતી
રાત નવ સૂર્યને હાથ આવે.

રાત્રિનો ગતિશીલ મિજાજ સૂર્યથી બચવાના તેના પ્રયત્નનો લાક્ષણિક અંદાજ આપે છે. અહીં સુધી આવી કવિ પ્રકૃતિનાં આ સર્વ તત્ત્વોને કર્મવાદી કહી એમની ઓળખ આપે છે અને એમને ઊંઘવું ફાવતું નથી એમ ઉમેરે છે.

ઉત્તર દિશાની સાહેદી આપતો ધ્રુવનો તારક જાણે વૃદ્ધ છતાં કર્મશીલ ડોશીની માફક પૃથ્વીનો ગોળો રમાડતો હોય તેવું કલ્પી લઈ કવિ એ ગોળાની આસપાસ આ ખેલના જ એક ભાગ હોય તેવા તારા રોજ આંટા માર્યા કરે છે તેમ કહે છે અને એમની સક્રિયતાનો મહિમા કરે છે. ચંદ્ર જેવો ચંદ્ર પણ આરામપ્રિય નથી તેવું લાક્ષણિક રીતે સમજાવતા કવિ કહે છે કે પૂનમની રાત્રિએ પૂર્ણતાને પામવા છતાં એ હર્ષવેલો થઈ નિરાંતવો બની જતો નથી. એ જ રીતે ક્ષીણ થવા છતાં પોતે શરમથી છુપાતો ફરતો નથી. બન્ને પરિસ્થિતિમાં એ કર્મ કરતો રહે છે. પૃથ્વી પણ એક પડખે, લગીરે ખસ્યા વગર જાણે સૂતી રહે છે અને એ ત્રાસને મજબૂરી માન્યા વગર સહી લે છે. દુઃખને પણ સહજ રીતે સહી લેવાની તેની કર્મણ્યતા કવિને ધ્યાનપાત્ર લાગે છે. કવિને ખબર છે કે આ પૃથ્વી પડખું ફેરે તો સૃષ્ટિનો નાશ થઈ જાય. એક પડખે થાક્યા વગર દીર્ઘકાળ પર્યત સૂઈ રહેવામાં વસુધાનું દાયિત્વ પણ છે અને કર્મશીલતા પણ છે તે આપણને અહીં સહેજે સમજાય છે.

ઋતુઓની ફેરબદલમાં પણ કવિ પ્રકૃતિનો સક્રિય મિજાજ જુએ છે. કવિ બદલાતી ઋતુઓને ફેરફુદરડી રમત લેખે ઘટાવે છે. એ બધી કદી સાથે બેસતી નથી પણ એકનો દાવ બીજાને માથે નાખતી જાણે ફર્યા કરે છે.

એકના ઘરમાં બીજી પેસી શકતી નથી. કદાચ એ

પેસવા માટે જ દોડાદોડ કર્યા કરે છે તેવી લાક્ષણિક અભિવ્યક્તિ કાવ્યને સુંદર મરોડ આપે છે. સાગરના નીરનો ઉલ્લેખ કરી કવિ તેનો હિલ્લોળ કદી બંધ થતો નથી. એમ કહેતા તેની ક્રિયાશીલતાનો મહિમા કરે છે. અનેક નદીઓ સાગરને પાણી પાવ છે તેવી મનોહર કલ્પના કરી કવિ તે છતાં સાગર પોતાના પાણીનો ગુણ અકબંધ જાળવી રાખે છે તેવું જાણે પ્રમાણિત કરે છે. વળી આ સાગર ઓટ આવે ત્યારે હરખાઈ ઊઠતો નથી તેમ કહી કર્મની પાછળ રહેલા સમત્વભાવનો પણ નિર્દેશ કરે છે.

હવે કવિ પ્રકૃતિથી ખસી પદાર્થને લક્ષમાં લે છે. રામનાં બાણનો હવે ઉલ્લેખ થાય છે. એ પદાર્થ હોવા છતાં જાણે તેનામાં કર્મ કરવાની ભાવના છે. કવિ ચારણી શૈલીથી સરસ પંક્તિ નીપજાવતાં લખે છે:

શીશદળ હૂકળે, કુંભકણ રણ ચડે,
પુકારે જાનકી દીન મોઢે.

આપણી નજર સમક્ષ યુદ્ધનાં ઓછાયા દેખાય છે. અને તેમાં ભળી જતી સીતાનાં કરુણ ઉદ્ગારો આપણા કાનને તીવ્રતાથી અનુભવાય છે. રામના ભાથામાં રહેલા બાણની

ઊંઘ ઊડી જવાનો સંદર્ભ સામે છેડે રહેલા કુંભકર્ણનો ઉલ્લેખ કરીને કવિ સુંદર તુલ્યબળ રચી આપે છે. કુંભકણ જાગી જઈને રણે ચડ્યો તો રામનું બાણ તો કેમ ઊંઘી શકે?

પ્રકૃતિથી પદાર્થ અને પદાર્થથી વ્યક્તિ સુધી પહોંચતા કવિ હવે શામળાનો, કૃષ્ણનો નિર્દેશ કરી ધર્મ અને કર્મ બેઉને નિભાવવા માટેની કૃષ્ણની ક્રિયાશીલતાનો મહિમા કરે છે. દેવકી અને વસુદેવને કેદમાં અનુભવવી પડતી યાતના કે કૌરવોની સભામાં સતી દ્રૌપદીની લૂંટાતી લાજ જેવી ઘટનાઓ વેળા શામળો સેજમાં પોઢેલો રહે તો કેમ ચાલે?

કવિનો આ પ્રશ્ન મહાભારતની એક વાત પૂરતો જ મર્યાદિત બની રહેતો નથી. આપણા સમયને પણ આવા કૃષ્ણની અનિવાર્યતા છે તેવી લાક્ષણિક રજૂઆત પણ અહીં બળૂકી રીતે થઈ છે. પ્રકૃતિથી વ્યક્તિ સુધીની વ્યાપ્તિ અહીં નિરૂપાઈ છે. કર્મ કરવું એ જ જીવનનો હેતુ છે એવી સૂત્રાત્મકતા અહીં કાવ્યાત્મક ઊંચાઈને આંબે છે તે કોઈને પણ સમજાશે. ઝુલણા છંદમાં ચારણી છાંટથી ભરી ભરી કલ્પનાઓ અને પદાવલી ચિત્તને પ્રસન્ન કરી મૂકે છે, સાથોસાથ કર્મની ફિલસૂફીને પણ ગળે ઊતારી દે છે.

કબૂતરનો માળો

આકાશમાં વીજળી ચમકતી હતી અને વાદળો ગડગડાટી કરતા હતા. સૂસવાટાભર્યો પવન ફૂંકાતો હતો અને ચોમેર પાણી ભરાઈ ગયા હતા. એક નાનકડું પંખી છેક પેલા વૃક્ષની ડાળના છેડે મસ્તીથી હિલ્લોળા લેતું હતું. જાણે એને કોઈનો ડર જ નહિ. દૂર એક છાજલીના છેડે બે કબૂતર થરથરતા હતા. થોડાક સાદીકડા ભેગા કરીને માળો રચ્યાના ભ્રમમાં બંને બેઠા હતા. થોડીક પાંખો પ્રસરાવીને કબૂતરી બોલી, ‘હજુ કરો ભરોસો પેલા કાગડા પર. મેં તો ના જ પાડી હતી તૈયાર માળો લેવાની. પણ મારી વાત માને કોણ? ના કોઈ વૃક્ષની બખોલ કે ના કોઈ ડાળીનું ઝુમખું આ ખુલ્લી જગ્યામાં તકલાદી માળો આપી દીધો અને સળીઓ પણ જુઓ. સાવ તકલાદી. એના કરતા કોઈની પાસે માળો બનાવતા શીખી લીધું હોત તો આપણો મનગમતો માળો તો બનત.’ કબૂતરે

આસપાસ નજર કરી તો ગરૂડ માળા યોજનામાં એમના જેવા અનેકે આવી છાજલી પર જ માળા લીધા હતા. દરરોજ જાતજાતનો કચરો ત્યાં ઠલવાતો અને એક છાજલી પર ચાર માળાની મંજૂરી હોવા છતાં છ-સાત માળા બની ગયા હતા. ગરીબ બિચારા કબૂતરનો અવાજ પેલા ઊંચે ઉડતા ગરૂડ સુધી થોડો જ પહોંચે? કબૂતરે પોતાની એક પાંખ કબૂતરીના માથા પર રાખી. ‘મારી ભૂલ થઈ ગઈ. મને શું ખબર કે સાવ આવો માળો મળશે. અને એના માટે મેં વરસોથી ભેગી કરેલી સુંદર સળીઓ પણ આપી દીધી એ તને ક્યાં નથી ખબર? વળી સારા માળા તો પેલા ઘુવડને આપી દીધા. એમણે કોઈ સળી કે સાદીકડા પણ નહીં દેવાના. બધો ભાર આપણા માથે જ તો. વળી આપણને ગમતાં’તા એ માળા પેલી કાબરોને આપ્યા.’

‘તો તમારે કાબરોને પરણવું હતું ને? સારો માળો તો મળત ને?’ કબૂતરીનો ગુસ્સો વાજબી હતો. આ બધી વાતો પેલું નાનકડું પંખી સાંભળતું હતું. તે ઊડીને પાસે આવ્યું. નવી વ્યક્તિના આગમન સાથે જ બંને ડાહ્યાડમરા થઈ ગયા. ‘મને બુલબુલ કહે છે. અમારું કામ સરસ ગીતો ગાઈ અને લોકોનું મનોરંજન કરવાનું છે. પહેલા લોકો અમને સાંભળીને રાજી થતા. હવે એમની પાસે અમારાથી પણ વધારે સારો અવાજ કાઢતા સાધનો છે. તે તેઓ ધારે ત્યારે અવાજ કાઢે છે. પણ એમાં લાગણી નથી. શરૂઆતમાં અમને પણ ફરિયાદો હતી. અમે ગાવાનું બંધ કરી દીધું. પણ અમને ગાયા વિના થોડું જ ચાલે? ભલે ને કોઈ ન સાંભળે. ગાવું તો પડે જ ને? બાકી તો મન રુંધાયા કરે અને બીમાર પડી જવાય.’

મારે મારા વડીલોની માફક ઓશિયાળી જિંદગી નથી જીવવી. મને તો મારી મનગમતી છાજલી પર મારો મનગમતો માળો જોઈએ છે.’

‘જો ભાઈ માત્ર ગીતો ગાવાની વાત અહીં છે જ નહીં. મેં અને મારી કબૂતરીએ આખી જિંદગી...’

‘મેં તમારી વાત સાંભળી છે. આ આખી પ્રક્રિયામાં વાંક તમારો જ છે. આખી જિંદગીની મહેનત કોઈને આપતા પહેલા તમે તમારી પસંદગી કેમ ન દેખાડી? જો માળામાં સુંદર સળીઓ નથી વપરાઈ તો વિરોધ કેમ ન કર્યો? કાબરોએ કલબલાટ કર્યો જ હશે. તમારે પણ કરવો જોઈએ ને? તમે કબૂતરો એકબીજાને મળતા પણ નથી. તમારું ધ્યાન માત્ર ચણવામાં હોય છે અને જરાક અવાજ થાય એટલે ઊડી જવાનું, કૂકડાની જેમ વિરોધ કર્યો છે ક્યારેય? અને કાયમ અમે બિચારા કબૂતરોની વાતો તમારી દીવાલો પર લખ્યા કરો છો. એકત્રિત થાવ. રજૂઆત કરો. જરૂર પડે તો વિરોધ કરો. તમારો ગમો-અણગમો છતો કરો. પછી જુઓ ગરૂડ રાજા સુધી તમારો અવાજ પહોંચે છે કે નહિ? વળી

તમે તો માળો બનાવતા પણ ક્યાં શીખો છો? એમાં તમારું અભિમાન આડું આવે છે. ક્યારેય કોઈ બુલબુલને ગરૂડ યોજનામાં માળા શોધતા જોયા છે?’

‘આ બધું કહેવું સહેલું છે. બાકી જેના પર વીતે એને જ ખબર પડે.’

પથ્થર પર પાણી જેવી સ્થિતિ દેખાતા બુલબુલ ઊડીને પાછું પેલી ડાળી પર બેસી ગયું. એ હિલ્લોળા લેતું ગીતો ગાતું હતું ત્યાં કોઈક તેની બાજુમાં આવીને બેઠું. માંડ માંડ ઉડતા શીખેલું કબૂતરનું બચ્ચું તેની બાજુમાં આવીને બેસી ગયું હતું. ‘મને માળો બનાવતા શીખવાડશો?’

બુલબુલની આંખોની ચમક બદલાઈ. તે એક કૂદકો મારીને જરાક સરક્યું. બાળ કબૂતરનો સ્પર્શ તેને ગમ્યો. પોતાની પાંખ તેની પાંખને અડાડીને બુલબુલે રાજીપો દર્શાવ્યો. ‘તો તું શીખીશ?’

‘મારે મારા વડીલોની માફક ઓશિયાળી જિંદગી નથી જીવવી. મને તો મારી મનગમતી છાજલી પર મારો મનગમતો માળો જોઈએ છે.’

દરરોજ સવારે બંને પક્ષીઓ સળીઓ ભેગી કરવા લાગ્યા. કયા વૃક્ષની, કેવી સળીની, શું ખાસિયત હોય તેનાથી કબૂતરનો અભ્યાસ શરૂ થયો. ક્યારેક ચાંચનો આકાર નડે તો ક્યારેક પાંખનો ફફડાટ. પણ બાળ કબૂતર થાકતું નહિ. ક્યારેક પડી પણ જતું. પણ ફરી એ ઊડીને છાજલી પર આવી જતું. એક દિવસ ઉડતા ઉડતા એણે સુગરીનો માળો દેખાયો. એણે માળાને સમજવા પ્રયત્ન કર્યો. ન છાજલીની જરૂરિયાત અને ન કોઈનો ભય. આવો માળો તો સારી કિંમતે આપી શકાય. બુલબુલે સુગરીને ત્યાં પગાર વગર નોકરી અપાવી દીધી. એક બાજુ કબૂતરીની કચકચ અને બીજી બાજુ શીખવાની ધગશ. અંતે ધગશ જીતી ગઈ.

‘કૂવાની ડાળી પર ઝૂલતા અદ્યતન વ્યવસ્થા સાથેના

માળામાં શું માત્ર સુગરી જ રહી શકે? આવો અમે તમને આપીશું તમને ગમતા માળા.' પક્ષી સમાચારમાં જાહેરાત આવતા જ પક્ષીઓનો મેળો જામ્યો. માળા વેચાવા લાગ્યા. બાળ કબૂતરે નવી ડાળીઓ ખરીદી. દરજીડાનો માળો અને સુગરીનો માળો ભેગો કરીને નવા પ્રકારના માળા બનાવ્યા. લોકો હવે એના નવા માળા માટે પહેલેથી બુકિંગ કરાવી દેતા. પણ એમ થોડું જ સુખ મળે? એક દિવસ કબૂતરીએ ગુસ્સો કર્યો. 'તારા બાપ-દાદાએ ક્યારેય માળા બનાવ્યા નથી. કબૂતરો ક્યારેય માળો ન બનાવે. લોકો જાતજાતની વાતો કરે છે. બસ હોં. કાલથી આપણે આવું બધું કરવાની જરૂર નથી.' બાળ કબૂતરે કબૂતરીને પાંખોમાં લપેટી. ઈશારો કરી અને ઉડ્યો. દૂર એક ઝાડ પર જઈને બેઠો. કબૂતરી એ

વિશાળ વૃક્ષને જોતી રહી. જેની એક ડાળ કૂવામાં ઝૂકેલી હતી. એ ઝૂલતી ડાળ પર એક અદ્ભુત માળો ઝૂલતો હતો. કબૂતરી સંકોચ સાથે માળામાં ગઈ. એને માળો ખૂબ ગમ્યો. 'મા. આપણો માળો. લોકો તો ગમે તે કહેશે. ભલેને કહેતા કે કબૂતર માળો બનાવે છે. મારાથી તમારી વેદના જોવાતી ન હતી. હવે લોકો જાતે માળો બનાવશે. તને ખબર છે? કેટલાય કબૂતરો મારી પાસે માળો બનાવતા શીખવા આવે છે?' કબૂતરીની બધી ફરિયાદો ઓગળી ગઈ હતી. એ ઉડીને કબૂતરને બોલાવી લાવી. કોઈ કહેતું કે કબૂતર માળો થોડો જ બનાવે? તો જવાબ મળતો "તમારે શીખવું હોય તો આવજો."

‘પરસ્પર’ અંતર્ગત પદ્મશ્રી જોરાવરસિંહ જાદવનું ‘આપણું લોકસાહિત્ય અને લોકવાર્તાઓ’ વિશે વ્યાખ્યાન

ગુજરાતી ભાષાના સંરક્ષણ અને સંવર્ધન માટે ‘માતૃભાષા અભિયાન’ વિવિધ પ્રકલ્પો ચલાવે છે. જેમાંનો એક પ્રકલ્પ ‘પરસ્પર’ (આસ્વાદલક્ષી વાર્તાલાપો) છે. જેમાં ગુજરાતી ભાષા, સાહિત્ય અને અન્ય લલિત કલાઓ પ્રત્યે પ્રેમ જાગે અને તેના પ્રત્યે રૂચિ કેળવાય તે હેતુથી, ખ્યાતનામ કલામર્મજ્ઞોને અને સાહિત્યકારોને આમંત્રીને તેમની સાથે સાહિત્યની ઉત્કૃષ્ટ કૃતિઓનું વાંચન-પઠન, વાર્ષિકમ અને વાર્તાલાપનું આયોજન કરવામાં આવે છે.

આ ઉપક્રમે તારીખ ૩૦ જુલાઈના રોજ અમદાવાદના કનોરીયા સેન્ટર ફોર આર્ટ્સ ખાતે લોકસાહિત્યના

જાણીતા લેખક અને લોકકલા ફાઉન્ડેશનના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી પદ્મશ્રી જોરાવરસિંહ જાદવના ‘આપણું લોકસાહિત્ય અને લોકવાર્તાઓ’ વિશે વ્યાખ્યાનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં અમદાવાદના સૌ સાહિત્યરસિકો અને કલારસિકોને ઉપસ્થિત રહ્યાં હતા.

દર મહિનાનાં છેલ્લા મંગળવારે ‘પરસ્પર’નું આયોજન કરવામાં આવે છે.

આ કાર્યક્રમ માતૃભાષા અભિયાન, ગુજરાત લિટરેચર ફેસ્ટીવલ, કનોરીયા સેન્ટર ફોર આર્ટ્સ અને ક્રિયેટીવ યાત્રા ડોટ કોમના સંયુક્ત ઉપક્રમે યોજવામાં આવ્યો હતો.

નૃત્યગુરુ ડૉ. ઉમા અનંતાણીના ૫૦ વર્ષની નૃત્યયાત્રાને નૃત્યાકૃતિ સ્વરૂપે રજૂ કરાઈ

ICCR અને ગુજરાત રાજ્ય સંગીત નાટક અકાદમીના સહયોગથી અમદાવાદની જાણીતી નૃત્યસંસ્થા 'રસધ્વનિ'

દ્વારા 'માર્ગ પ્રવાહિની' શીર્ષક હેઠળ નૃત્ય પ્રસ્તુતિનો કાર્યક્રમ યોજાઈ ગયો. નૃત્યગુરુ ડૉ. ઉમા અનંતાણીના ૫૦ વર્ષની નૃત્યયાત્રાને આ પ્રસ્તુતિમાં રજૂ કરવામાં આવી હતી. તારીખ ૨૩ જુલાઈના રોજ અમદાવાદના એચ. કે. આર્ટ્સ ઓડિટોરિયમમાં શિવાંગી વિક્રમ અને 'રસધ્વનિ'ની ટીમ દ્વારા વિવિધ નૃત્ય પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી હતી. ગુજરાતના આદ્યકવિ નરસિંહ મહેતાના ૮ કાવ્યોને પસંદ કરી નાટ્યશાસ્ત્રના સંદર્ભમાં 'અષ્ટનાયિકા' નામે નૃત્યાકૃતિ રજૂ કરવામાં આવી હતી.

આ ઉપરાંત દિલ્હીના નૃત્યાંગના દક્ષિણા વૈદનાથન બઘેલ દ્વારા આપણી માઈથોલોજીનું એક પાત્ર 'સુપર્ણખા'ની રીડીઝાઈન કરવામાં આવી હતી. તેમના આ અભિગમને પ્રેક્ષકોએ બિરદાવ્યો હતો.

નૃત્યગુરુ ડૉ. ઉમા અનંતાણીએ ૧૨ વર્ષની વયે ગુરુ ઈલાક્ષીબહેન ઠાકોર પાસેથી નૃત્ય શીખવાની શરૂઆત કરી હતી.

તેમની ૫૦ વર્ષની નૃત્યયાત્રા દરમિયાન તેમને જે-જે બદલાવ અનુભવ્યા તે બધાને તેમણે આ પ્રસ્તુતિના માધ્યમથી રજૂ કરવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.

આ નૃત્યાકૃતિમાં નૃત્યના જુદા જુદા અભિગમો જેમ કે, સ્ટેજ એપિરિયન્સ, લાઇટ્સ, કોસ્ચ્યુમ્સ જેવી વસ્તુઓ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

કાર્યક્રમમાં પૂજ્ય સ્વામી આધ્યાત્મનંદજી, વરુણ માઈરા (IAS) સહિત અમદાવાદના નૃત્યપ્રેમીઓ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા અને વિવિધ પ્રસ્તુતિને બિરદાવી હતી.

વિશ્વકોશમાં યોજાયો સવ્યસાચી એવોર્ડ અર્પણ કાર્યક્રમ

‘જ્ઞાનયજ્ઞના આચાર્ય’ પુસ્તકના વિમોચન પ્રસંગે

ગુજરાત વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટના ઉપક્રમે તારીખ ૨૯ જૂનના રોજ સવ્યસાચી એવોર્ડ અર્પણવિધિ યોજાઈ ગઈ. પદ્મભૂષણ ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકર સવ્યસાચી સારસ્વત એવોર્ડ પ્રસંગે એવોર્ડ સ્વીકારતા નિરંજન રાજ્યગુરુએ કહ્યું કે ગુજરાતના કલાક્ષેત્રે ઉત્કૃષ્ટ કાર્ય કરનાર નારાયણ દેસાઈ, મૃણાલિની સારાભાઈ જેવી પ્રતિભાઓની પંગતમાં બેસવાનું બન્યું છે, તેનો આનંદ છે. કવિ મકરન્દ દવેના સાન્નિધ્યથી નાની વયથી જ સંત સાહિત્યમાં ઊંડો રસ જાગ્યો અને તેને પરિણામે આજે લોકસાહિત્ય, લોકસંગીત, ભક્તિસંગીત વગેરે ક્ષેત્રે કાર્ય કર્યું છે. એવોર્ડ અર્પણ કરતા વસંત ગઢવીએ કહ્યું કે મેઘાણી પછી નિરંજન રાજ્યગુરુએ લોકવિદ્યાના ક્ષેત્રે ધૂળ ધોયાનું કામ કર્યું છે. જ્યારે ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ કહ્યું કે નિરંજન રાજ્યગુરુ બહુમુખી પ્રતિભા ધરાવે છે અને હજારો

માઈલ મોટરસાયકલ પર ફરીને એમણે સાતસો કલાકોના ધ્વનિમુદ્રણ કર્યા છે. નષ્ટ થતા સાહિત્યને વિપુલ દ્રશ્ય-શ્રાવ્ય સામગ્રી રૂપે અને ૨૫ પુસ્તકો રૂપે આપ્યાં છે. અઢાર હજાર જેટલાં અપ્રાપ્ય પુસ્તકોનું એમનું સંદર્ભ ગ્રંથાલય છે અને વીસેક વર્ષથી જીવદયા અને ગૌ-સેવાની પ્રવૃત્તિઓ કરે છે. RAMSAGAR.ORG દ્વારા એમણે પોતાને ઉપલબ્ધ એવી તમામ સામગ્રી વિનામૂલ્યે વેબસાઈટ પર મૂકી છે. સર્વશ્રી દાઉદભાઈ ઘાંચીએ ધીરુભાઈ ઠાકર વિશે મણિલાલ હ. પટેલે લખેલાં ‘જ્ઞાનયજ્ઞના આચાર્ય’ પુસ્તકનું વિમોચન કરતા કહ્યું કે ધીરુભાઈએ જીવનભર સત્યશોધની યાત્રા કરી, મોડાસામાં એક આદર્શ વિદ્યાસંકુલનું સર્જન કર્યું અને એમણે આગામી પેઢીને તૈયાર કરી, જેના પરિણામ સ્વરૂપે આજે એમના જ વિદ્યાર્થી એવા અધ્યાપક મણિલાલ હ.

પટેલ પાસેથી ધીરુભાઈના જીવનના સાડા નવ દાયકાને અને એમની સાતત્યપૂર્ણ જ્ઞાનપાસનાને આવરી લેતી જીવનકથા પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે 'જ્ઞાનયજ્ઞના આચાર્ય' પુસ્તકના લેખક મણિલાલ હ. પટેલે કહ્યું કે ધીરુભાઈની સાહિત્ય સાધના અને જીવનસાધના કશા પણ અભિનિવેશ વિના જીવન સાર્થક્યની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી હતી. આ ગ્રંથમાં એમની નિષ્ઠા અને નિસ્બતભરી વ્યક્તિમત્તા તેમજ એમની અવિરત વિદ્યાસાધનાને આલેખવાનો આ ગ્રંથમાં પ્રયાસ કર્યો છે. આ કાર્યક્રમમાં પી. કે. લહેરી, નીતિન શુક્લ, પ્રકાશ ભગવતી, પ્રીતિબહેન શાહ, કિશોરસિંહ સોલંકી વગેરેએ પ્રાસંગિક વક્તવ્યો કર્યા.

વક્તવ્ય આપતા નિરંજન રાજ્યગુરુ અને ઉપસ્થિત શ્રોતાઓ

નિરંજન રાજ્યગુરુને એવોર્ડ અર્પણ કરતા વસંતભાઈ ગઢવી અને અન્ય મહાનુભાવો

શલાકા શકુંત આપ્ટેના અંગ્રેજી કાવ્ય સંગ્રહ 'ફ્રોઝન વર્ડ્સ'નું વિમોચન

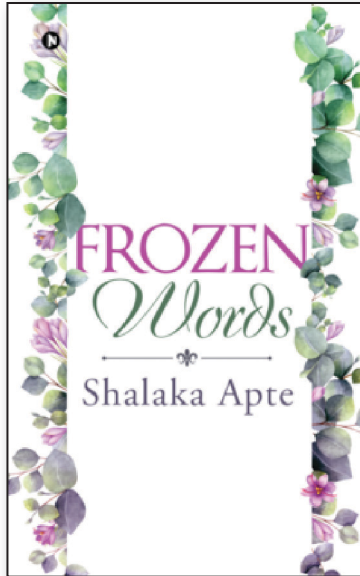
અમદાવાદના AMA હોલ ખાતે તારીખ ૨૮ જુલાઈના રોજ શલાકા શકુંત આપ્ટેના અંગ્રેજી કાવ્ય સંગ્રહ 'ફ્રોઝન વર્ડ્સ'નું વિમોચન કરવામાં આવ્યું. શલાકાએ માત્ર ૧૩ વર્ષની ઉંમરથી કવિતા લખવાની શરૂઆત કરી હતી અને આજે વીસ વરસની નાની વયે તેમનો પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહ પણ પ્રગટ થયો.

Frozen words-નું વિમોચન પ્રસિદ્ધ પૌરાણિક નવલકથાકાર અમિષ ત્રિપાઠી, જાણીતા કવિ-સંચાલક તુષાર શુક્લ, GLFના શ્યામ પારેખ, પંડિત દીનદયાળ યુનિવર્સિટીની સ્કૂલ ઓફ લિબરલ સ્ટડીઝના ડિરેક્ટર પ્રો. નિગમ દવે,

રાજ્યના ભૂતપૂર્વ પ્રધાન અને અર્થશાસ્ત્રી જયનારાયણ વ્યાસ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. વિમોચન પ્રસંગે અમિષ ત્રિપાઠીએ

જણાવ્યું કે, 'એક સારા લેખક કે કવિ એ સ્પોંજ જેવા હોય છે. તે અવલોકન કરતાં રહે છે અને ગ્રહણ કરવાનું ચાલુ રાખે છે.'

શલાકા શકુંત આપ્ટેની કવિતામાં તેમની સ્ત્રી સંવેદનાનિશેષનો પરિચય કરાવતી રચનાઓ ધ્યાન ખેંચે તેવી છે. માત્ર એક કિશોરીને જ સૂઝે એવો વિષય અને એની સંવેદનાની સચ્ચાઈ એ કવિતા રૂપે પ્રગટી છે.

વિશ્વકોશમાં સ્મિતાબહેન શાસ્ત્રી દ્વારા 'કુચિપુડી શૈલીના મંદિરનૃત્યો' વિશે વ્યાખ્યાન

ગુજરાત વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટના ઉપક્રમે સાહિત્ય, સંગીત, નૃત્ય, તત્ત્વજ્ઞાન અને અર્થશાસ્ત્ર જેવાં વિષયો પર વ્યાખ્યાનો યોજવામાં આવે છે. તારીખ ૧૦ જુલાઈના રોજ વિશ્વકોશ ભવન ખાતે સ્મિતા શાસ્ત્રીએ 'કુચિપુડી શૈલીના મંદિરનૃત્યો' વિશે વક્તવ્ય આપ્યું હતું અને નર્તન સંસ્થા દ્વારા નૃત્યશૈલીની તાલીમ પામેલાં જલ્પા જોશી, ધ્રુવા તોગડિયા, પ્રશિતા સુરાના, પલક જૈન, વેણુ અચાચિત દ્વારા નૃત્ય પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી હતી. સ્મિતાબહેન શાસ્ત્રીએ જણાવ્યું કે કુચિપુડી શૈલીનો

આવિર્ભાવ પહેલાંના રાજાઓએ કર્યો.

આંધ્રપ્રદેશના વિજયવાડાથી પાંત્રીસ કિમી. દૂર કુચિપુડી ગામ આવેલું છે. ૧૪મી સદીમાં ત્યાંના કલાપ્રિય રાજા કૃષ્ણદેવરાય બધી કલાઓને પ્રોત્સાહન આપતા હતા.

પોતાના વિચારોથી નવીન કૃતિઓ રચવાનું કહેતા. ઈ.સ. પૂર્વે બીજી સદીથી ભારતમાં નૃત્યપરંપરા અસ્તિત્વમાં હતી, પરંતુ કુચિપુડી નૃત્યશૈલી છેલ્લાં ૭૦-૮૦ વર્ષમાં પ્રચલિત થઈ. ભરતનાટ્યમ્ કરતાં આ શૈલીમાં નાટ્યાત્મક તત્ત્વો વધારે જોવા મળે છે.

પરિસંવાદ દરમિયાન પુષ્પાંજલિ, અલારિપુ, રંગપૂજા, સર્વશ્લોક, બાલગોપાલતરંગમ્, સૂર્યઆરાધના અને સિંહનંદિની મંગલમ્ જેવી કૃતિઓ રજૂ કરી હતી. બાલગોપાલતરંગમમાં બાલકૃષ્ણની વિવિધ લીલાઓ રજૂ કરી. જેમાં કથરોટની બે ધાર પર પગ મૂકી, માથે પાણી ભરેલો કુંભ અને હાથમાં દીવા લઈને પ્રભુભક્તિ કરવામાં આવે છે. પરંપરાગત નૃત્યની આધુનિક સંગીત સાથે રજૂઆત કરવામાં આવી હતી.

વાર્તાકાર અંજલિ ખાંડવાલાના ત્રીજા વાર્તાસંગ્રહ 'અરીસામાં યાત્રા'નું ધીરુબહેન પટેલના હસ્તે વિમોચન

ખાતે એમનો મરણોત્તર વાર્તાસંગ્રહ 'અરીસામાં યાત્રા'નું સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર ધીરુબેન પટેલે વિમોચન કરી તેમના વિશે વાત કરી હતી. અદિતિ દેસાઈ અને પારૂલ દેસાઈએ 'અરીસામાં યાત્રા' પુસ્તકમાંથી વાર્તાનું પઠન કર્યું. આ પ્રસંગે મોટી સંખ્યામાં સાહિત્ય રસિકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

ગુજરાતી ટૂંકીવાર્તાવિશ્વમાં અંજલિ ખાંડવાલા એક વિશિષ્ટ અને અરૂઢ વાર્તાકાર છે. એમની વાર્તાઓ તાજગીસભર ભાષા અને વિષયવસ્તુ ધરાવે છે. અગાઉ 'લીલો છોકરો' (૧૯૮૬) અને 'આંખની ઇમારત' (૧૯૮૮) જેવી સર્જનાત્મકતાથી સઘન વાર્તાસંગ્રહ પ્રકાશિત થયાં છે. તારીખ ૨૦ જુલાઈના રોજ અમદાવાદના વિશ્વકોશ ભવન

સ્વર્ણિમ આલોક: સુભાષિત રત્નોનો ભંડાર

ડૉ. લતાબહેન કલાપી સંઘવી—મૂળ તો સંસ્કૃતના આજીવન વિદ્યાર્થી. વર્ષો સુધી શિક્ષિકા તરીકે સેવાઓ આપી તેમજ સંસ્કૃત વિષયમાં પીએચ.ડીની પદવી મેળવી છે. આવાં અભ્યાસુ અને સંસ્કૃત ભાષા સાથે નિસ્ખત ધરાવનાર

ડૉ. લતાબહેન પાસેથી એક દળદાર ગ્રંથ ‘સ્વર્ણિમ આલોક’ પ્રાપ્ત થાય છે. ‘મહાભારત’ના અનુવાદો થયા છે પણ આ બધાથી તેમણે જુદું પડે તેવું કામ કર્યું છે. તેમણે ‘મહાભારત’માંથી આશરે એક લાખ જેટલા શ્લોકોમાંથી ૫૪૨ શ્લોકોને સુભાષિતરૂપે આલેખી ગ્રંથસ્થ કર્યા છે. મહાભારતના ૧૮ પર્વો અને તે પ્રમાણે તેમણે શ્લોકો મૂક્યા છે.

આપણી અભ્યાસ પદ્ધતિમાં નાનપણથી સુભાષિતોનું આગવું મહત્ત્વ

રહ્યું છે. લતાબહેન તેમના ‘અરમ દિયમ’માં નોંધે છે કે, ‘વિશ્વમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો કોઈપણ વિષયને ભગવાન વ્યાસે સમજાવવાનો બાકી રાખ્યો નથી. આ ગ્રંથમાં ‘શું છે’ તેના કરતાં ‘શું નથી’ તે શોધવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

‘પદ ઇહ અસ્તિ તદ અન્યત્ર
યદ ન ઇહ અસ્તિ ન તત ક્વચિત’

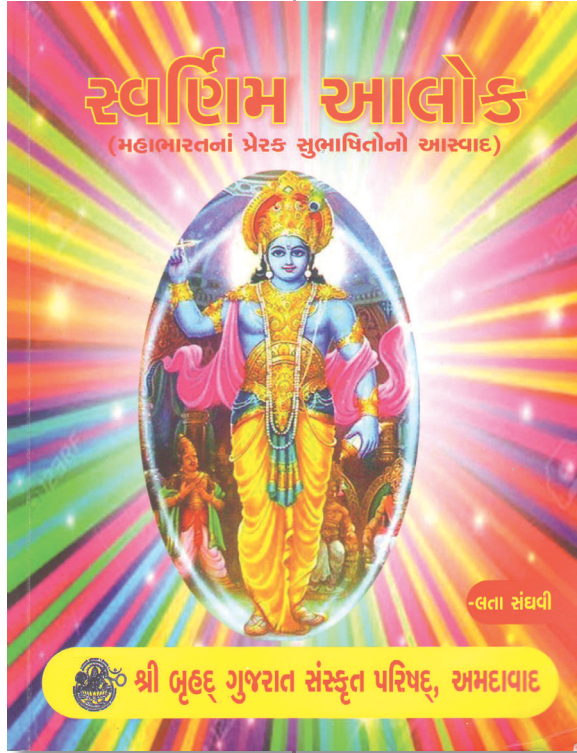
(આ રચનામાં જે છે તે વિશ્વના કોઈક ખૂણામાં તો જરૂર હોય છે જ અને અહીં જે નથી તે ક્યાંય મળતું નથી.)

અહીં સંસ્કૃત શ્લોકોના ભાવાનુવાદ ઉપરાંત થોડું બીજું કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. પ્રસ્તુત શ્લોકો કોણ બોલે છે, કેવી પરિસ્થિતિમાં અને કોની સામે બોલે છે, ક્યારે બોલે છે તેની રજૂઆત કરી છે. વચન બોલનાર વ્યક્તિની લાક્ષણિકતા

અને સાંભળનારના પ્રતિભાવો સમજાવવા પણ અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે.

જાણીતા સંસ્કૃતભાષાના સર્જક અને સાધક ડૉ. વાસુદેવ પાઠક ‘વાગર્થ’ જણાવ્યું કે, ‘આવા મૂલ્યવાન મહાકાવ્યોમાંથી કેટલીક પ્રેરક સુક્તિઓને પર્વ પ્રમાણે અને સ્થાનનિર્દેશપૂર્વક તારવવાનું અને ચર્ચવાનું કામ લતાબહેને કર્યું છે.’ શ્લોકના સંધિ-સમાસ છૂટા પાડી આપ્યા છે. આશરે સાડા-ત્રણ ચાર વર્ષ જેટલી મથામણના અંતે આ ગ્રંથ તૈયાર થયો છે. આ અખો ગ્રંથ તેમણે કૃષ્ણાર્પણ કર્યો છે. આ આખાય ગ્રંથમાં તેમની ભાષા-સમૃદ્ધિનો પરિચય થાય છે. પ્રસંગોચિત અંગ્રેજી સુવાક્યો, ગુજરાતી રત્નકણિકાઓનો પણ તેમણે સુંદર આસ્વાદ કરાવ્યો છે. તમામ વયના લોકોને ઉપયોગી નીવડે તેવો આ ગ્રંથ છે.

— દધિચી ઠાકર

કલાપી એવોર્ડ ઉદયન ઠક્કર અને શયદા એવોર્ડ પ્રણવ પંડ્યાને એનાયત થયો

ઉદયન ઠક્કર

વિવિધ સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ અને પારંપરિક મુશાયરાની પ્રણાલીને જીવંત રાખવામાં ઈન્ડિયન નેશનલ થિયેટરનો ફાળો મહત્વનો રહ્યો છે. આઈએનટી આ વર્ષે ૭૫ વર્ષ પૂર્ણ થઈ રહ્યાં છે. આઈએનટી દ્વારા ગઝલ-સાહિત્યને પ્રોત્સાહન આપવા પ્રત્યેક વર્ષે બે એવોર્ડ એનાયત થાય છે. કાવ્યપ્રતિભા, કાવ્યપ્રદાન અને વય મર્યાદાને ધ્યાનમાં લઈને આ વર્ષે ૨૦૧૯નો કલાપી એવોર્ડ મુંબઈના જાણીતા કવિ ઉદયન ઠક્કરને તથા યુવા શાયરો માટેનો શયદા એવોર્ડ અમરેલીના યુવા કવિ પ્રણવ પંડ્યાને તારીખ ૩ ઓગસ્ટના રોજ મુંબઈ, ભારતીય વિદ્યાભવન, ચોપાટી ખાતે એવોર્ડ સમારંભ યોજાયો હતો.

આઈએનટી દ્વારા પ્રતિ વર્ષે યોજાતા મુશાયરા ભાવકો માટે આકર્ષણનું કેન્દ્ર બની રહે છે.

આઈએનટીની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ વિશે અમરિશ ઢેબરે વાત કરી હતી. સંસ્થાના પીઠ સક્રિય સત્ય ગૌતમ જોશી અને લલિતકુમાર ડાગા દ્વારા સૌ કવિઓનો સત્કાર થયો. બંને પારિતોષિક મેળવનાર કવિઓનો પરિચય જાણીતા કવિ હર્ષ બ્રહ્મભટ્ટ દ્વારા અપાયો. આઈએનટી સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રીમતી રાજશ્રી બિરલાના હસ્તે સન્માન કરવામાં આવ્યું.

પ્રણવ પંડ્યા

ત્યારબાદ યોજાયેલા મેઘધનુષી મુશાયરામાં, ખલીલ ધનતેજવી, હર્ષ બ્રહ્મભટ્ટ, હેમેન શાહ, જવાહર બક્ષી, ઉદયન ઠક્કર, પ્રણવ પંડ્યાએ કાવ્યપાઠ કરી ભાવકોની ભરપૂર દાદ મેળવી હતી.

કાર્યક્રમનું સંચાલન રઈશ મનીઆર દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

તુષાર શુક્લ

અંજલિ

નૂપૂરનો ઝંકાર અટક્યો — શાલિનીબહેન ભટ્ટની ચિરવિદાય

ગરબો ગુજરાતની ઓળખ છે.

જેને જેને પ્રસંગ પડ્યો છે એ સહુ આ વાક્ય બોલ્યા છે, ને બોલવાના. વાત સાચી પણ છે. ગુજરાતનાં આ લોકનૃત્યે ગુજરાતની વિશ્વભરમાં ઓળખ રચી છે.

લોકનૃત્ય જે તે પ્રદેશની પ્રજાનો પરિચય આપે છે, એના મિજાજનો, એની સંસ્કૃતિનો. દરેકની એક વિશેષતા હોય છે. ગુજરાતી નારીના લાવણ્ય અને લયકને અનુરૂપ આ લોકનૃત્ય છે. એની પ્રસ્તુતિમાં ગુજરાતી સમાજની આમન્યા, લોકલાજ આદિની સમજ અને એની મર્યાદામાં રહીને ઉલ્લાસની અભિવ્યક્તિ છે.

જાતને છૂટી મેલીને ગરબે ધૂમાય તો હાથ એકનો ધૂમટો કાઢીનેય વળોટસભર ગરબે રમાય. આટલી પૂર્વભૂમિકા જરૂરી લાગી છે કારણ કે આજે ગુજરાતની ઓળખ સમા ને ગુજરાતણની ગરવાઈના ઘોતક ગરબાને સમજનાર એક કલાગુરુની વિદાયને અંજલિ આપવી છે.

ગરબો ધૂમતો ધૂમતો રંગમંચ પર આવ્યો ત્યારે રંગમંચની રચના, સામે બેસીને ગરબો 'જોતા' દર્શકોની અપેક્ષાને કારણે એનું રૂપ બદલાયું. જે ઉર્મિનો સહજ આવેગ હતો, શ્રદ્ધાની અનુભૂતિમાંથી પ્રગટેલ અભિવ્યક્તિ હતો એને હવે 'રજૂઆત'નાં માળખામાં ગોઠવાવાનું હતું અને 'નાવીન્ય' એની પૂર્વશરત હતી ત્યારે અમદાવાદની સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિનાં સૌભાગ્યે કેટલાંક કલાસૂઝ ધરાવતાં, સર્જનાત્મક અભિગમ ધરાવતાં કલાકારો સક્રિય થયાં, એમાં એક સન્માનનીય નામ હતું શાલિની દિવેટિયા.

અમદાવાદના કલાકારો અને કલારસિકોની વરિષ્ઠ પેઢી આ નામ અને એમના કામથી પરિચિત. સહુ એમને સ્નેહથી શાલુબહેન કહે. એમણે તે સમયની ગુજરાતણ-બાળાઓ, કિશોરીઓ અને યુવતીઓને -રંગમંચ પર ગરબાની રજૂઆત શીખવી. શાલુબહેન માટે ગરબો એટલે Grace.

કેવળ ગતિશીલ ઠેકડા માત્ર નહીં. એ ઉપરાંત સંસ્કૃત અને ફ્રેન્ચ સાહિત્યનાં અભ્યાસુ શાલુબહેનના મન ગરબાગીતના શબ્દ અને સ્વરાંકન પણ અત્યંત મહત્ત્વના. એના અર્થ અને ભાવને સહાયક થાય, એનો ઉઘાડ થાય એવી નૃત્યગૂંથણી એમનો આગ્રહ. ગરબે રમનાર સહુએ ગરબે ધૂમતા એને ગાવાનો પણ ખરો, જેથી એના ભાવપ્રદેશની અભિવ્યક્તિ અંગે અંગમાં છલકે.

વળી, એ ગરબાનાં ત્રણ સર્વાધિક મહત્ત્વનાં અંગ — તાલી, ચપટી અને ઠેસ વિશે પણ સજાગ. એમની વિદ્યાર્થિનીએ કેટલાય દિવસ સુધી બેઠાં બેઠાં 'ગરબાની તાળી' પાડતાં શીખવું ફરજિયાત. પરિણામે રજૂઆત વખતે એમનો વળોટ, ભાવાભિવ્યક્તિ સાથે તાળી પણ ભાવકને ડોલાવે.

શાલુબહેને અમદાવાદમાં ૧૯૬૨માં 'નૂપૂર ઝંકાર' સંસ્થા શરૂ કરી. એમને નવા કવિઓને સ્વરકારોનો સહયોગ મળ્યો. ક્ષેત્ર દીવેટિયાનાં સુગમ શાસ્ત્રીય રંગનાં સ્વરાંકનોમાં શાલુબહેનની પ્રયોગશીલતા પ્રાણ પૂરતાં.

ગુજરાત અને ગુજરાતણની ગરવાઈને પ્રગટાવતો ગરબો આ સ્વરૂપે રજૂ કરવાના આગ્રહમાં એમણે કદીય સમાધાન ન સ્વીકાર્યું ને વર્તમાન વેપારી હરિફાઈ સામે ગૌરવભેર સંસ્થાની પ્રવૃત્તિ આટોપી લીધી. (૧૯૮૮)

એ શાલુબહેને—શાલિની નિરંજનભાઈ ભટ્ટ—૧૦ જુલાઈના રોજ આપણી વચ્ચેથી ૮૨ વર્ષે ચિરવિદાય લીધી. પણ કેટલીક પ્રતિભાઓ એમની સૂઝ, સર્જનાત્મકતા અને પ્રતિબદ્ધતાનાં બળે નગરનાં કલાસંસ્કારજીવન પર હસ્તાક્ષર કરે છે- શાલુબહેનની શૈલીનાં આ હસ્તાક્ષરને રંગમંચ પર આવેલ ગરબો અને એના રસિકો કદી નહીં ભૂલે.

'સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ' પરિવાર તરફથી શાલિનીબહેનને શબ્દાંજલિ. એમની આત્મચેતનાને શત શત વંદન.

કાંતિ ભટ્ટ : એમની નસોમાં વહેતું લોહી આખરે થાક્યું અને થંભ્યું, કલમ ક્યારેય ન થંભી, ના થંભશે

ગુજરાતી ભાષાના એક દંતકથા સમા—વિશ્વ વિખ્યાત લેખક, પત્રકાર કાંતિ ભટ્ટનાં સ્થૂળ દેહને પંચય મહાભૂતમાં વિલીન થયે માત્ર થોડા દિવસો થયા છે. કોઈપણ લેખક આપણી વચ્ચેથી વિદાય થાય ત્યારે આપણે કહીએ તેઓ સ્વર્ગસ્થ નહી શબ્દસ્થ થયા છે. આપણો નાતો પ્રેમનો હોય તો હૃદયસ્થ શબ્દ પણ વાપરીએ.

કાંતિ ભટ્ટ તો બહુ મોટા લેખક અને પત્રકાર હતા. એમણે આશરે સો જેટલા પુસ્તકો અને લાખો કોલમો લખી છે અને કરોડો શબ્દો લખ્યા છે. દુનિયામાં ભાગ્યે જ એવો કોઈ વિષય હશે જેના ઉપર કાંતિ ભટ્ટે લખ્યું ન હોય. કાંતિ ભટ્ટને હું કાંતિભાઈ કહું છું. એટલે કાંતિભાઈ એ વધારે તો કાંતિ ભટ્ટના નામે જ લખ્યું છે, છતાં એમને બે ડઝન જેટલાં ઉપનામો હતા. દા.ત. પૌલોમી, શશીધર, પ્રેમ ભાટિયા, ડૉ. શ્યામવેદ, બચુમામા, મેહુલ ભટનાગર, સિદ્ધાર્થ શાહ, ચન્દ્રગુપ્ત મૌર્ય, મયુરી શાહ વગેરે વગેરે બધા ઉપનામો તો કાંતિભાઈને પણ પછીથી યાદ નહીં રહ્યાં હોય.

આજે ગુજરાતી ભાષામાં અનેક અખબારો અને સામયિકોમાં મોટી સંખ્યામાં પત્રકારો કામ કરે છે પરંતુ કાંતિ ભટ્ટની પત્રકારીય પરંપરાના જે થોડાં વિશેષ આયામો,

મુકામો કે શિખરો છે તેની સમાંતરે કોઈ આવી શકે તેમ નથી. જેમાં પ્રથમ ઇન્ફોર્મેટીવ જર્નાલિઝમ, બીજા ક્રમે સંશોધનાત્મક જર્નાલિઝમ કે ઓન ધ સ્પોર્ટ રિપોર્ટીંગ અને અભિયાન દ્વારા ખાસ રીતે ખેડાયેલું હ્યુમન ઇન્ટરેસ્ટ જર્નાલિઝમ કે જેમાં માનવીય મૂલ્યોનો મહિમા પણ થતો હોય! કાંતિભાઈ ખૂબ લખતા. ઉધઈને લાકડું ખાવા જોઈએ એમ કાંતિભાઈને બસ, માહિતી ખાવા જોઈતી હતી. એ જ એમનો ખોરાક, એ જ એમનું જીવન! નાનપણમાં મહુવાની એક હાઈસ્કૂલમાં ભણતા. ત્યાંના અખાડાનું મેગેઝીન ‘ઝંકાર’ ત્યારે એ ચલાવતા. લખવાનું અને પત્રકારત્વ ખેડવાનું એ કદાચ પ્રથમ પગલું હશે. એમનું વતન ઝંઝમેર, મહુવા અને માલણ નદી—એમના શ્વાસમાં જ વણાઈ ગયા હતા. જીવનને જોવાની કાંતિભાઈની દૃષ્ટિ જ કંઈક અનોખી હતી. તેમની એકની એક દીકરી શક્તિનું યુવાન વયે અકાળે અવસાન થયું ત્યારે કાંતિભાઈએ ગજબની સ્વસ્થતા ધારણ કરી લીધી હતી. બહુ ઝડપથી એમણે એ આઘાતને વિસારે પાડી દઈ પોતાના લાઈફ-મિશન લખવામાં પાછું મન પરોવી લીધું હતું.

એમના જીવનના દરેક ચઢાવ-ઉતારને એમણે જીવનની પાઠશાળા સમજી અને એમાંથી ખૂબ જાણ્યું, સમજ્યું અને એનું ચિંતન-મનન કરી, પોતાના વ્હાલા વાચકોને ધરી દીધું. જેમાં જીવનની ફિલોસોફીને રજૂ કરતી કોલમ—‘ચેતનાની ક્ષણે’ ખૂબ લોકપ્રિય થઈ અને તે લેખ—શ્રેણીના પરચીસ-ત્રીસ પુસ્તકો થયા હશે. મારી દૃષ્ટિએ કાંતિભાઈ એમના વિવિધ લેખો-અહેવાલો દ્વારા નહીં પરંતુ ચેતનાની ક્ષણે પુસ્તક દ્વારા વર્ષોના વર્ષો ગુજરાતી સાહિત્યમાં જીવતાં રહેશે. સાહિત્યકારો અને પરિષદો અને અકાદમીઓ એમને સાહિત્યકાર કે સર્જક ગણે કે ના ગણે, એમના પ્રિય વાચકોએ એમને હૃદયમાં સ્થાપી દીધા છે. અનેક લોકોના જીવનમાં એમણે ચેતનાના દીવા પ્રગટાવ્યા છે.

(સાભાર: નવગુજરાત સમય)

ગુજરાતી પત્રકારત્વની એક અનોખી અને અલૌકિક પાઠશાળા

કાંતિ ભટ્ટની ચિર વિદાય

ગુજરાતી પત્રકારત્વની એક અનોખી અને અલૌકિક પાઠશાળા રવિવારે તારીખ ૪ જુલાઈના રોજ સવારે સ્વર્ગદોસ્ત થઈ. ગુજરાતી પત્રકારત્વને કાંતિ ભટ્ટે માત્ર વાંચવા જેવું નહીં પણ માણવા જેવું બનાવ્યું હતું. કોઈપણ પણ ક્ષેત્રમાં નવો ચીલો ચાતરનારા બહુ ઓછા હોય છે. તેઓ રેડી રેકનર હતા. પત્રકારો વિશે એવું કહેવાય છે કે, જેક ઓફ ઓલ બટ માસ્ટર ઓફ નન. મતલબ કે, પત્રકાર દરેક વિષયમાં થોડું થોડું જાણતો હોય છે પણ એકેય વિષયનો નિષ્ણાત હોતો નથી. કાંતિ ભટ્ટ એમાં પણ અપવાદ હતા. એ પોતાના લેખમાં એટલી બધી માહિતીઓ અને વિગતો આપતા કે જાણે તેમણે એ વિષય પર પીએચડી કર્યું હોય. તેમને વાંચીને એવું જ લાગે કે તેમણે જે-તે વિષયના તમામ પાસાં બખૂબી આવરી લીધા છે.

દુનિયાનો કદાચ એકેય એવો વિષય નહીં હોય કે જેના પણ તેમણે લખ્યું ન હોય. તેઓ કહેતા કે, ‘પત્રકારના ભાથામાં માહિતીના તીરનો ઢગલો હોવો જોઈએ. હું જિંદગીના છેલ્લા શ્વાસ સુધી લખવાનો છું’ અને તેમણે ખરેખર એવું જ કર્યું. તેમને નવલકથા લખવાની પણ ઇચ્છા હતી.

કાંતિ ભટ્ટ પોતે ‘એડિટર્સ રાઈટર’ હતા. ડેડલાઈન એ જ તેમની લાઈફલાઈન હતી. લખવું એ તેમના માટે શ્વાસ લેવા જેવું હતું. તંત્રીની અપેક્ષા હોય અને વાચકોની જિજ્ઞાસા હોય એના કરતા એ હંમેશા વધુ માહિતી આપતા. તેમણે પત્રકારોની એક આખી પેઢી તૈયાર કરી છે. અમારા બંને સહિત અનેક સ્વજનોએ કાંતિભાઈને આત્મકથા લખવા કહ્યું હતું. તેઓ કહેતા કે, મેં લખવા જેવું બધું મારા લેખોમાં લખ્યું છે, ન લખવા જેવું લખીને હું કોઈનું દિલ દુભાવવા નથી

માંગતો. કાંતિભાઈ ઘરમાં ઓછું અને લાઇબ્રેરીમાં વધુ રહેતા હતા. તેમણે જેટલું વાંચ્યું એટલું કદાચ ગુજરાતી તો શું, બીજી કોઈ ભાષાના પત્રકારે પણ વાંચ્યું નહીં હોય. તેમનામાં એ ખૂબી હતી કે, ક્યું પુસ્તક ક્યાં પડ્યું છે અને તેનો કયો રેફરન્સ છે? પોતાનાં લેખમાં માત્ર રેફરન્સ નહોતા ટાંકતાં પણ તળપદી અને રીડર ફ્રેન્ડલી લેંગ્વેજમાં એવી રીતે લખતા કે વાચકને એમ જ થાય કે આ કાંતિ ભટ્ટે જ લખ્યું છે.

કાંતિભાઈએ રિપોર્ટીંગ પછી મોટું ખેડાણ મોટિવેશનલ રાઈટિંગમાં કર્યું. નિષ્ફળતા જ સફળતા તરફ દોરી જાય છે. એવું તેમણે અનેક લોકોના જીવનને ટાંકીને કહ્યું છે. તેમણે પોતે પણ જિંદગીના અનેક ઉતાર ચડાવ જોયા છે. મજાની વાત એ છે કે, તેમણે ક્યારેય કોઈ વાતનો અફસોસ કર્યો નથી. લખવું, સતત લખવું અને સતત સારું લખવું એ તેમની સૌથી મોટી ખૂબી છે. તેઓ હળવાશમાં કહેતા કે, ડોશી નવરી પડે અને દળવા બેસી જાય તેમ હું લખવા બેસી જાઉં છું. કાંતિ ભટ્ટ એક એવા લેખક જેમનાં લેખની ચર્ચા થતી. એકેય ગુજરાતી વાચક નહીં હોય જે કાંતિ ભટ્ટના નામથી વાકેફ ના હોય. તેમની અંતિમ યાત્રામાં તેમના ખીસામાં અને તેમના દેહ સાથે તેઓ જેનાથી લખતા હતા એ કલમ મૂકવામાં આવી. તેમના ચાહકોએ તેમના વિશે સોશિયલ મીડિયા પર ઘણું લખ્યું. તેમાં એક ચાહકે લખ્યું કે, ઉપર જઈને કાંતિભાઈ પહેલું કામ ભગવાનનો ઇન્ટરવ્યૂ લેવાનું કરશે. કાંતિ ભટ્ટે ભલે વિદાય લીધી પણ તેઓ ગુજરાતી પત્રકારત્વમાં કોઈને કોઈ સ્વરૂપે સજીવન રહેવાના છે.

(સાભાર : દિવ્ય ભાસ્કર)

‘સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ’ પરિવાર તરફથી કાંતિ ભટ્ટને શબ્દાંજલિ. એમની આત્મચેતનાને શત શત વંદન.

જન્મદિવસ શુભ હો... શુભદાયી...

- ૧ સપ્ટેમ્બર: એડવિન વાઝ-અપ્પુ (વાંસળીવાદક, સંગીતકાર, અમદાવાદ)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: કમલેશ મોતા (કલાકાર-લેખક, મુંબઈ)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: દેવેન્દ્ર ભટ્ટ (નાટ્યકલાકાર, કવિ, ભાવનગર)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: મલકા મહેતા (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: મોસમ મહેતા (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: અમર પાલનપુરી (સાહિત્યકાર, સુરત)
 ૧ સપ્ટેમ્બર: ભૈરવી હેમંત (નૃત્યાંગના, અમદાવાદ)
 ૨ સપ્ટેમ્બર: અલ્પા નીરવ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૨ સપ્ટેમ્બર: દિપક બોરકર (સંગીતકાર, મુંબઈ)
 ૨ સપ્ટેમ્બર: ખ્યાતિ મહેતા (ગાયિકા, ઉદ્ઘોષક, ભાવનગર)
 ૩ સપ્ટેમ્બર: જયદેવ કુંચાલા (સોલોગ્રાફર, ભાવનગર)
 ૩ સપ્ટેમ્બર: ઉમેશ હિરાણી (વાદક કલાકાર-ડ્રમ, ભાવનગર)
 ૩ સપ્ટેમ્બર: માનસિંહ રાઠોડ (ચિત્રકાર, ભાવનગર)
 ૩ સપ્ટેમ્બર: ડૉ. ફિરદોસ દેબૈયા (ગાયક, સ્વરકાર, ભાવનગર)
 ૩ સપ્ટેમ્બર: પ્યારેલાલ (સંગીતકાર, મુંબઈ)
 ૪ સપ્ટેમ્બર: હેતલ દેસાઈ (ઉદ્ઘોષિકા, અમદાવાદ)
 ૪ સપ્ટેમ્બર: કૃષ્ણ દવે (કવિ, અમદાવાદ)
 ૪ સપ્ટેમ્બર: કાશ્મીરા ત્રિવેદી (નૃત્યાંગના, અમદાવાદ)
 ૫ સપ્ટેમ્બર: સૌમિલ મુનશી (ગાયક-સંગીતકાર, અમદાવાદ)
 ૫ સપ્ટેમ્બર: જયેશ મહેતા (વાદક કલાકાર-તબલાં, ભાવનગર)
 ૫ સપ્ટેમ્બર: પાર્થ ભટ્ટ (કવિ, લેખક, નિર્દેશક, ભાવનગર)
 ૬ સપ્ટેમ્બર: દિલીપ દેસાઈ (નાટ્યકાર, સુરત)
 ૬ સપ્ટેમ્બર: સંતુ રાજડા (અભિનેત્રી, મુંબઈ)
 ૮ સપ્ટેમ્બર: આરતી મુનશી (ગાયિકા, અમદાવાદ)

- ૮ સપ્ટેમ્બર: આશા ભોસલે (વિખ્યાત ગાયિકા, મુંબઈ)
 ૮ સપ્ટેમ્બર: રાજેન્દ્ર મહેતા (ગાયક, મુંબઈ)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: વિનય (સંગીતકાર, મુંબઈ)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: હેતલ રાવલ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: ઉ. અમલદાસભી ખાન (વિખ્યાત સરોદવાદક, દિલ્હી)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: જ્યોતિભાઈ વૈદ્ય (નાટ્યકાર, સુરત)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: જિજ્ઞેશ ભૂવા (સોલોગ્રાફર, ભાવનગર)
 ૯ સપ્ટેમ્બર: નવિન ત્રિવેદી (ગાયક, સ્વરકાર, જામનગર)
 ૧૦ સપ્ટેમ્બર: નિર્ઝરી મહેતા (કવયિત્રી, વડોદરા)
 ૧૧ સપ્ટેમ્બર: નયના દવે (લોકનૃત્ય નિર્દેશક, ભાવનગર)
 ૧૧ સપ્ટેમ્બર: દર્શન જોશી (ગાયક, ભાવનગર)
 ૧૧ સપ્ટેમ્બર: ડેનીસ ક્રિશ્ચિયન (વાદક કલાકાર-ગિટાર, અમદાવાદ)
 ૧૨ સપ્ટેમ્બર: વિનોદ રાઠોડ (ગાયક, મુંબઈ)
 ૧૨ સપ્ટેમ્બર: પારુલ વ્યાસ (ઉદ્ઘોષિકા, અમદાવાદ)
 ૧૩ સપ્ટેમ્બર: ભાર્ગવ જોશી (નાટ્યનિર્માતા, અમદાવાદ)
 ૧૩ સપ્ટેમ્બર: પ્રભા અત્રે (શાસ્ત્રીય ગાયિકા, મુંબઈ)
 ૧૩ સપ્ટેમ્બર: ડૉ. કિશોર વાઘેલા (કવિ, લેખક, ભાવનગર)
 ૧૩ સપ્ટેમ્બર: પ્રજ્ઞાબહેન કનારા (લોકનૃત્ય નિર્દેશક, ભાવનગર)
 ૧૪ સપ્ટેમ્બર: ડૉ. વિષ્ણુ પંડ્યા (ગુજ. સાહિત્ય અકા. પ્રમુખ, અમદાવાદ)
 ૧૫ સપ્ટેમ્બર: વિભૂતિબહેન ભટ્ટ (સાહિત્યકાર, અમદાવાદ)
 ૧૫ સપ્ટેમ્બર: પ્રતિભા રાવલ (નાટ્યકલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૫ સપ્ટેમ્બર: ધરા શાહ (ગાયિકા, ભાવનગર)
 ૧૫ સપ્ટેમ્બર: નમ્રતા શોધન (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૧૫ સપ્ટેમ્બર: મંજુલાબહેન શાહ (પૂર્ણરીડર, વિશ્વકોશ, અમદાવાદ)

સુખદાયી... ચિર આયુ પામો

- ૧૬ સપ્ટેમ્બર: સુભાષ બ્રહ્મભટ્ટ (નાટ્યકાર, અમદાવાદ)
 ૧૬ સપ્ટેમ્બર: સંદીપ કુલકર્ણી (વાદક કલાકાર-વાંસળી, મુંબઈ)
 ૧૬ સપ્ટેમ્બર: અમિત વૈષ્ણવ (વાદક કલાકાર-કિબોર્ડ, અમદાવાદ)
 ૧૭ સપ્ટેમ્બર: સ્વાતી પાઠક (ગાયિકા, ભાવનગર)
 ૧૭ સપ્ટેમ્બર: માનનીય પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદી (કવિ)
 ૧૭ સપ્ટેમ્બર: સંજય ગોરડિયા (નિર્માતા, મુંબઈ)
 ૧૭ સપ્ટેમ્બર: દિશા વાંકાણી (અભિનેત્રી, મુંબઈ)
 ૧૭ સપ્ટેમ્બર: ગોપાલી બુચ (કવયિત્રી, અમદાવાદ)
 ૧૮ સપ્ટેમ્બર: ચિન્મય બુચ (ગાયક, અમદાવાદ)
 ૧૮ સપ્ટેમ્બર: માલવ દિવેટીઆ (સ્વરકાર, અમદાવાદ)
 ૧૮ સપ્ટેમ્બર: કૃતિ શાહ (ગાયક, અમદાવાદ)
 ૧૮ સપ્ટેમ્બર: દેવેન ભોજાણી (નાટ્યકાર, મુંબઈ)
 ૨૦ સપ્ટેમ્બર: રાગી જાની (અભિનેતા, અમદાવાદ)
 ૨૦ સપ્ટેમ્બર: વિનોદ અમલાણી (અભિનેતા, નિર્દેશક, ભાવનગર)
 ૨૦ સપ્ટેમ્બર: બલવંતસિંહ સિંધા (વાદક કલાકાર-તબલાં, અમદાવાદ)
 ૨૧ સપ્ટેમ્બર: દીપ્તિ દેસાઈ (ગાયિકા, ભાવનગર)
 ૨૧ સપ્ટેમ્બર: પ્રવીણ પોંડા 'ચાંદ' (કવિ, ભાવનગર)
 ૨૧ સપ્ટેમ્બર: પ્રશાંત દેવમુરારી (ચિત્રકાર, ભાવનગર)
 ૨૧ સપ્ટેમ્બર: રાહુલ મુંજારિયા (વાદક કલાકાર-કિબોર્ડ, અમદાવાદ)
 ૨૧ સપ્ટેમ્બર: મિહિર જાની (ગાયક, અમદાવાદ)
 ૨૨ સપ્ટેમ્બર: પીયૂષ પારાશર્ય (કવિ, લેખક, ભાવનગર)
 ૨૨ સપ્ટેમ્બર: મિલન મહેતા (વાદક કલાકાર-તબલાં, ભાવનગર)
 ૨૩ સપ્ટેમ્બર: કુમાર શાનુ (પાર્શ્વ ગાયક, મુંબઈ)
 ૨૪ સપ્ટેમ્બર: આશા સરવૈયા (લોકનૃત્ય નિર્દેશક, ગાંધીનગર)

- ૨૪ સપ્ટેમ્બર: રાજ સીનેજિયા (કોરિયોગ્રાફી, અમદાવાદ)
 ૨૫ સપ્ટેમ્બર: મોરારિબાપુ (વિખ્યાત રામાયણ કથાકાર, તલગાજરડા)
 ૨૫ સપ્ટેમ્બર: જુહી ભટ્ટ (ગાયિકા, ભાવનગર)
 ૨૫ સપ્ટેમ્બર: ઘનશ્યામ મેતલિયા (શિલ્પકાર, ભાવનગર)
 ૨૫ સપ્ટેમ્બર: શોભના શંકર (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૨૬ સપ્ટેમ્બર: જયશ્રી પરીખ (અભિનેત્રી, અમદાવાદ)
 ૨૭ સપ્ટેમ્બર: મીરાં ભટ્ટ (લેખિકા, ભાવનગર)
 ૨૭ સપ્ટેમ્બર: રીના મહેતા (કવયિત્રી, સુરત)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: દિલીપ દવે (લોકનૃત્યકાર, ભાવનગર)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: દર્શન (સંજીવ-દર્શન, સંગીતકાર, મુંબઈ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: લતા મંગેશકર (પાર્શ્વ ગાયિકા, મુંબઈ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: ભીમ વાંકાણી (અભિનેતા, મુંબઈ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: દર્શન જરીવાલા (અભિનેતા, મુંબઈ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: મીનળ પટેલ (અભિનેત્રી, મુંબઈ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: નિસર્ગ ત્રિવેદી (નાટ્ય કલાકાર, અભિનેતા, અમદાવાદ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: કાજલ ઓઝા વૈદ્ય (લેખિકા, અમદાવાદ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: મહેશ દવે (સાહિત્યકાર, અમદાવાદ)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: રાજેશ વૈષ્ણવ (ગાયક, સ્વરકાર, ભાવનગર)
 ૨૮ સપ્ટેમ્બર: દર્શના ઠક્કર (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૩૦ સપ્ટેમ્બર: જયંત ઓઝા (કવિ, ભાવનગર)
 ૩૦ સપ્ટેમ્બર: ભરત પંડ્યા (ચિત્રકાર, ભાવનગર)
 ૩૦ સપ્ટેમ્બર: વિનય દવે (ગીતકાર, અમદાવાદ)
 ૩૦ સપ્ટેમ્બર: શ્વેતા ઝવેરી (શાસ્ત્રીય સંગીત, અમેરિકા)

Diamonds Certified by:
INTERNATIONAL
GEMOLOGICAL
INSTITUTE

પાર્મા
જ્વેલ્સ

Exclusive Diamond Jewellery

Only VVS-EF
Best Quality Diamonds

“પાર્મા હાઉસ” નેહરુ નગર સર્કલ પાસે, અમદાવાદ-૧૫.
ફોન : ૦૭૯ - ૨૬૭૫૦૫૦૮, ૭૫૭૫૮ ૫૦૫૦૮

SHYAMAL-SAUMIL

the musical odyssey

Musically Yours

Newly Launched
Music Pendrive

Marketed by : Wonder Waves Entertainment Pvt. Ltd., 707, Shitiratna, Panchavati Cross Road, Ellisbridge, Ahmedabad - 380006.
Contact us : 079-26561834/35, 9825045957, Visit us at: www.shyamalsaumil.com

નિર્ણય તમારો

અને આપી ઇશ્વરે દેન,

દીકરી જાણી

એના પર ન બોલો કડવા વેણ.

બેટી વધાવો

આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ વિભાગ, ગુજરાત રાજ્ય